

Alešo Štegerio esė — p. 2

Balsavimas ir sąžinės teismas — p. 3

Bosnių kančios filmuose ne visada adekvačiai vaizduojamos — p. 6

Vaiva kinų medicinos kabinete — p. 12

Padange pylési paukščiai

KESTUTIS NAVAKAS

Padange pylési paukščiai, lyg kas būtų pažéręs sauja plunksnuotų monetų, kai kurie skrido uodegomis į priekį, vėjas šiaušė plunksnas, o jiems ant nugarų stovėjo labai maži žmonės, létai sukdamišesi – taip sukasi rakteliai mechaniniuose žaisluose. Niekaip nesupratau, kaip tie žmonės nenukrinta – vėjas buvo smarkus, kaip kiekvieną lapkritį, kaip kiekvieną gruodį.

Sapnavau pernai mirusį pusbroli. Jis gulėjo šalia manęs, kaip būdavo paauglystėj, ir pasakojo dabartinių savo gyvenimą. Sakė: mano galva susiplojo, va, pažiūrėk. Pasakodamas nervinosi, jam nesiseikė nei gyvent, nei pasakot, paskui atsistojo ir émė kažkaip nepiktai peiliu badyti mano knygą. Ramiai vartydamas, lyg mégintų iš kai kurių puslapių, kaip iš konservų dėžučių, iškabinti kalbos tirščius. Kodėl badai? – paklausiau. Ką? – nesuprato. Priéjau prie lentynos, norédamas parodyti tris subadytas knygas, tačiau jų ten nebebuvo. O tokiais atvejais visad nubundu, nes nusipurtau. Nubudau ir nebetikrinau, nereikia man tū trijų knygų, maža ką ten perskaityčiau.

Tik vėliau pamačiau kelis sakinius, prigegnus prie žydro kaspino. Būtinai turi išgersti, buvo parašyta. Turi išgerti daug, buvo parašyta. Nes greit nebeprisiminsi ir tos dėžėlės, pirktos Šveicarijos kurorte, buvo parašyta. Išgerk. Žydras kaspinas. Baltas popierius. Banalu.

Nuleidus akis žemyn, tesimatė žmogus, einantis iš niekur į niekur. Éjo keistai, dėliodamas kojas taip, lyg visą gyvenimą važinėjo dviračiu ir tik dabar žengia pirmuoju žingsnius. Krepšyje nešesi šūsnį sąsiuvinį. Raides bei sakinius. Raides išmokau dar vaikystėje, o jo sakinių man veikiausiai nereikia. Pasaulyje egzistuoja tiek betikslų sakinių, kad keista matyti juos ką nors nešantis. Tarsi jei būtų tikri, tarsi galėtų ką nors keisti.

Reikia išgerti, pamaniau. Žmogaus nešamuoose popieriuose turbūt parašyta tas pats: išgerk, nes nebeprisiminsi. Padangėje raitėsi keistos linijos, tarsi ji ištū, tarsi būtų nubrizgusi nuo mano žvilgsnio.

Iš ryto skambino ta mergina. Jos balsas vėl buvo lyg pienas, medus bei nuodai, vėl jo klausiausi, neskaidydamas į segmentus, vėl pamiršau išsyk po pokalbio. Nes negalima gyventi tokio balso kontekste, kaip negalima nuolat klausytis Brahmso. Ką ji sakė? Pasakė visus man reikalingus dalykus, tačiau dabar turėčiau išgerti ir jie man nelabai rūpi. Gal ir eičiau ko nusipirkti, bet vėjas grotų manimi kaip butelių kakleliais ir trunkytų į tinką. Be to, nebegeiri.

Šveicarijos kurorte tašyk vėjas irgi buvo smarkus, kaip kiekvieną lapkritį, kaip kiekvieną gruodį. Sėdėdavau vakarais ant laiptų rūkydamas ir galvodamas, jog didžiausiai žmonijos išradimai yra ratas ir laiptai. Du priešinkai, du vienas kitą neigiantys mechanizmai. Įsivaizdavau tave rideinant tuščiavidurį ratą kokiu nors degančiu pagaliu, man beilių laiptai, trečiasis laiptelis iš apačios. Pats patogiausias.

Na taip, kai jau gerdavau, tai gerdavau. Kartais ateidavai pažiūrėti, ar dar nemiriau. Tuo metu skaitydavau Cortáza ar tavo atėjimai praslysavo tarp eilučių. Tie trys milimetrų tarp eilučių sugérė pernelyg daug tavo atėjimų. Kaip ir išėjimų, beje.

Tada apsilankydavo brendis bei kiti broliai grimai, nigrimuodavo mane nuo pakaušio ligi kirkšnių ir tyliai išeidavo, palikę įjungtus du mano kompiuterius. Jie jais daugiausia ir naudodavosi, aš tebūdavau statistas, tokie teatruose po sceną nešioja alebardas. Net Čechovo šautuvas už juos gyvensnis, net Hamleto tévo šmékla, ką jau kalbėti apie mano mirusį pusbroli.

Sunkiausia būdavo po to, rytais, kai vėjas aukštai pakeliai paukščius, kai ant jų nugarų besiskantiams žmonėms išrankų krinta spalai bei pjovenos. Tada jau norédavau, kad ateitum. Norédavau parodyti Šveicarijos kurorte pirkta dėžutę. Tokią mažą, kad į ją né vieną tavo turimas daiktas netilptų. O štai tada ir neateidavai, būdavau tave jau pragėrės. Ne, sakykim – pralaukės.

Tais rytais labai norédavau, kad ateitum ir atsigultum šalia. Kad užuosčiau ir tave, ne tik Cortázo puslapius. Moters kūno trauka tuomet irgi labai sustiprėja, ima blokuoti fantaziją, versti ją taikomaja, kad tarnautų geismams arba verstų matyti, kaip brutaliai prievertauju tave, o tu net nesipriešini, nes tau patinka.

Niekada neateidavai, nykdavai į visokius savo darbus, nors žinojau, kad jokių darbų neturi. Ieškodavau tavęs kitaip, uostydavau tavo drabužių pažastis, žiūrēdavau, kaip savo kambarysteje išdėlioja daiktus, pagal visa tai tave spėliodavau. Dažniausiai atspėdavau. Grįžusi rasdavai savo kambarysteje mano jau atspėtą tytā.

Vonioje ieškodavau tavo kelnaičių, jose dar būdavo tavą kvapo, koks vos juntamas lašas šlapimo, kurį sukvépuodavau kaip paskutinį akvalango deguonį. Ir buvo savaip gerai taip gyventi. Kol dar gėriau, kol negyvenau kitaip.

Vėl žiūriu pro langą, ką daugiau man veikti. Langas sugedo, nieko gero neberodo, net brūkšninis kodas man būtų įdomesnis. Žinoma, prisimenu tą dieną, kai brendis ir kiti broliai grimai nebeatėjo. Keista buvo tai, kad lioviausiai laukti ir tavo atėjimo. Vienam svaiguliu pasitraukus, pranyko ir kitas. Viens laikams.

Kažkokios šakos brūžino lango stiklą, o giliai į dangų įkaltas ménulis buvo jų įkaitas.

Tik vėliau pastebėjau, kad traukiuso, mažėjau, virstu adatos akimi. Daiktai aplink mane vis augo, pagalvė bei antklodė tapo panašios į apsnigtas pievas, o lubos pakibo nebepasiekiamai aukštai. Keistai svetimi atrodo daiktai, praradę iprastus matmenis. Pasaulis negali būti per didelis, iš tokio būtinai iškrisi.

Žinoma, dar galėjau išgerti, žydrojo kaspino išmintis tai primyginių rekomendavo. Bet kam man? Aš išgersiu, man vėl tavęs reiks, tačiau tu vėl neateisi. Kažkas vėl visas naktis kals ménulio kuolą man į strėnas. Galvojau apie tai, bet ir mintys apie tave darësi vis mažesnės, kol visai pranyko. Liko tik viena: šiandien tam tikra mergina man skambino. Vadinas – ji yra.

Tuomet prisiminiau dėžutę, pirkta tau Šveicarijos kurorte. Ji jau buvo man tinkamo dydžio, galėjau patogiai joje išsitaisyti. Įsiliogiai į ją ir tapau kelių sidabrinį jos plokštumą atspindėtas, netikėtai ēmiau daugintis, byrėti pro tos dėžutės kraštus ir žydrų kaspinių slysti į erdvę, kurios dydis man jau nebeturėjo jokios prasmės. Ir tada padange besipilantys paukščiai mane nusinešė. Sukausi ant jų nugarų kaip rakteliai mechaniniuose žaisluose, tačiau ir iš viršaus mačiau save mažoje Šveicariškoje dėžutėje, kur man pakako vietas, ir kitą save, stovintį prie lango, ir trečią, besikalbantį su pusbroliu, ir net ketvirtą – laukiantį skambučio.

Žinojau, kad paukščiai mane nuneš ten, kur būsiu susluotas ir sulipdytas. Arba ten, kur sudaužytas ir išmėtytas. Tačiau paskutinė galvoje pranykusi mintis buvo ši: niekada neatidaryk tos dėžutės. Juk ten tik aš. Niekadas daugiau ten netelpa.

ALEŠ ŠTEGER

Tacitas požeminėje stotyje

Kiaurą valandą trukusi kelionė iš Berlyno priemiesčio *Charlottenburg v Prenzlauer Berg* praskriejo akimirkniu, skaitant vietinių barų pavadinimus. „Schwarz Sauer“ („Juodasis rūgštis“), „Entweder oder“ („Arba arba“), „Flotte Frieda“ (tarkime, „Fyfa Frida“), „Babel Berlin“ arba „Gorki park“ – tai vietas, pasižymintos stilistinėmis suniokotu interjeru, kuriame garuoja ritualinis skylių dvokas, o padavėjai patiekia drungnā alų, ką tik ištrauktą iš šaldytuvo – „labai labai kietą“. Užrašai virš durų ir ant šaltų aprasoju sių langų barams grąžino prarastą magišką žodžio galią, ir net tada, kai lauke pradėjo temti, jie ir toliau švytėjo tamsiai keru šviesa, o tas švytėjimas paslėpė aiškiaregių, šventųjų, pranašų ir alternatyvių pusdievių, melagingų, o kartais ne tokius melagingų, veidus. Kamufliažiniai Budos ant suklerusių stalų, delnais prie barų prilipinti, juodai aprengti Kristūs, Marijos pankiškomis šukuosenomis ir Krišnos, pervilkti Vidurio Europos intelektualais. Taip paslapttingai žaižaruojan aplinkai ir besivystant sudėtingiemis pokalbiams apie nepastovios meilės pastovumą, naujus plastiko spaudimo įstatymu pokyčius ir pusiau pamiršta devintojo dešimtmecio poetinę *Prenzlberg* sceną, pakelui namo man taip stogai kažkas sušvito atmintyje, kad it Hildebrando arklys mėčiausi į priešingą – klaudingą – pusę. Laimei, vėliau visada atsiranda koks nors Tacitas, kuris nukreipia mano neryžtinę šuoli į tuščios požeminės stoties pusę. Eskalatorius mus ištraukė lyg laiko mašina, kai Gajus Kornelijus man pasakojo apie senuosius germanus – prie fizinio darbo nepratusių tautą, gyvenančią tarp Reino ir Dunojaus, apie tautas, kurios, užuot dirbusios žemę, stoja į kovą su priešininku, apie tinginius, kurie jau prieš du tūkstančius metų mėgo miegoti iki velyvos aušros ir vaikščiojo apsisiautę kailiniai asiaustais, sukabintais kabliais, arba dar mieliau nuogi, apie tautą, nepažįstančią rudens, turinčią tik tris metų laikus, apie karštus ištikimybės, monogamijos ir moteriškumo gynejus. Blausiame perono halogenų švytėjime Tacitas išny-

ko. Romoje paskutiniaiš pirmojo amžiaus metais jis buvo prisirijęs Cezario užrašu apie Germaniją ir iki koktumo prisiklausęs iš šaltos šiaurės gržtusių legionierių bei pirklių pasakojimų. Būdamas laisvamanis vyras, jis apsčiai prirašė apie klapones po požemines stotis antikinėje Romoje, ieškodamas galimybės kada nors sutiki gyvą kurį nors iš savo užrašų herojų. Sutikau jų ir aš, ir jau tą pačią akimirką man buvo aišku, kad netikėtą elegantišką išnykimą romėnui padiktavo turtinga jo patirtis požeminiuose kraštuose. Grupelė juodais džinsais ir odiniais rūbais apsilankusių germanų pabėgelių palikuonių nužvelgė mane, vienas iš jų kažką sušuko, sužvango grandinės, kabaničios ant jo it ant Kalėdų eglutės, o viršutiniame pasaulyje švietė pilnatis, kai kartu su kitais dviem jis žengė manęs link. Tacitas kalba apie dešimt punktų šeimos vienybei paremti tarp germanų ir bastūnų. Pirma: Tacitas praneša, kad germanai žiemą ypač mėgo praleisti iškastuose urvuose, kuriuose šilta ir kurie nėra pastebimi priešui. Apsidairiau aplinkui ir supratau, kad esame visiškai vieni, aš ir artėjantys juodai apsirengę draugai, jų buveinėje. Antra: *Ut primum adoleverint, crinem barbamque submittere nec nisi hoste caeso exuere votivum obligatumque virtutu oris habitum*, kai pradeda želti barzda, leidžia jai ir plaukams vešti, o patrumpina juos tik tada, kai užmuša pirmajį priešą. Trečia: priejės prie manęs, bastūnas ir vėl suriko, spigus jo balsas nuaidėjo vienišoje stotyje ir pranyko geležinkelio tunelių tamsoje – iš jų geriausiu atveju pargrižo it žiurkių cypimas. Tacitas germanų karo dainas vadina neharmoningomis. Pagrindinis jų tikslas buvęs išgauti šiurkštų trimito garsą. Germanų kariai šaukdami laikė prie lūpų prispaudę skydus, kad išgautų kuo aukštesnį rezonansą. Vietoj skydo tą vakarą pravertė mano veidas, seilių lašeliai iš šaukiančiojo burnos gilumos pasklidė per du pirštus nuo manęs. Ketvirta: Tacitas teigia, kad germanai prausiasi retai. Penkta: virš lūpų, iš kurių it koks vaiduoklis manęs link sudžeržę balsas, jie į nosis įsivérē du didelius si-

dabrinius auskarus. Drąsiausias iš jų, kaip teigia Tacitas, nešioja plieninį žiedą, kitaip tariant, gėdos ženkį. Nešioja jį lyg pančius, iš kurių išsilaisvina užmušdamas pirmą priesą. Šešta: iš burnų smarkiai garuoja alus, ritualinis germanų gérimas. Septinta: *Convictibus et hospitiis non alia gens effusius indulget, quemcumque mortalium arcere tecto nefas habetur*. Anot Tacito, jokia kita tauta neatsiduoda pramogoms ir svetingumui taip be saiko kaip germanai. Aštunta: sidabro vertina labiau nei auksą, teigia Tacitas ir priduria, kad ne dėl stebėtinės meilės sidabru, o daugiausia dėl praktinių priežasčių, juk sidabro gaminių vertė tinkamesnė jų kasdieniams pirkiniams. Mąstydamas apie tai, ištraukia iš kišenės dviejų eurų monetą ir pasiūliau ją šaukusiajam. Devinta (šis man patinka labiausiai): germanai laiką matuoja ne dienomis, o naktimis, ne šviesa, o tamsa. Vis dėlto mano širdis nustojo pašelusiai plakti tik tada, kai dusliai sudundėjo peronas. Bastūnams, nematomiems požemo gyventojams, pažemintiems germanų karaliams, pasiklyduusiems modernaus didmiesčio vidury, figūrai, su kuria kartu metėme keturių šešelių vėduoklę, tam miražui, kuris buvo viskas ir kartu niekas, tam kūnui su alaus buteliu vienoje rankoje ir moneta kitoje, išsprogdintomis akimis švytavusiam taip arti, kad mūsų nosys galėjo susiliesti it besibūciuojančių eskių, tunelio gilumoje pasirodė metro šviesos. Dešimta: kas dar galėtų, teiraujasi Tacitas, nepaisydamas siaubingos ir nepažįstamos jūros pavoju, savanoriškai palikti Aziją ar Afriką, ar Italiją, kad aplankytų Germaniją, žavesio neturintį kraštą, pasižymintį šiurkščiu klimatu, nesuteikiantį pagudos nei tam, kuris jį dirba, nei tam, kuris tik tyrinėja. Nenent, priduria Tacitas, jei Germanija yra tėvynė.

Iš: Aleš Šteger. Berlin. Ljubljana: Študentska založba, 2007
Vertė Kristina Tamulevičiūtė

Visi laiškai – žirafos

Labas taškas.

Žmonės be žmonų ir žmonės be vyru taškas. Taškas čia ir būtų moksliška išeitis kablelis, be jo darkytumeis be sainko kablelis, vynu prakaituotum apie žmones be žmonų ir žmones be vyru taškas. Jei nori kablelis, viskiu kablelis, brendžiu prakaituotum taškas.

Ne kablelis, kuo padrikiau kablelis, kuo labiau darkantis apie žmones su žmonom ir žmones su vyrais kablelis, kad tik užpildytume tarpus tarp žmonių ir žmonų, žmonių ir vyru taškas. Taškas ir kablelis čia ir būtų moksliška išeitis, nes tarp žmonių ir žmonų ir tarp žmonių ir vyru kartais ir trūkssta svarbiausių kablelių ir taškų taškas.

Suprask kablelis, žmogau, šias kablelių ir taškų problemas nematydamas juose literatūrinio žaidimo, sunku aprašyti šiuos kablelius ir taškus kablelis, nes jie sunkiai pastebimi kablelis, dėlioji kablelius ir taškus, kurie vos matyti, gera dėlioti kablelius tiems, kurie apie juos nieko nežino taškas.

Šiuo metu redaguoju tekstu, kuriuose per daug literatūros, ir darau viską kablelis, kad jie taptų mažiau literatūriški – „nusileido tiršta nakties tamsa, prisodrinta saldžių žiedų kvapu“ – „atėjo naktis“. Buvau išvadinta nedvasingu žmogum, bet į tokią literatūrinę retoriką stengiausi atsakyti irgi kuo neliteratūriškiau. Mokslinis tonas kai kuriems tinka daug labiau.

Kad jau žiema, galima būtų nueiti prie lango, rūkyti, adata kvestis Žaną d'Ark ir prašyti, kad kas vakarą mokytų prancūziškai ir, jei gali, tegul dar susitinka su Apollinaire'u ir Éluard'u ir išburia juos iš delno, nes tokius delnus ir reikia analizuoti ir skiemenuoti.

Kad jau vasara, sėdžiu ant uolos ir uolos labai nepatogios, tada dar reikia, kad ateitų moteris su vaiku ir man pasakyti, jog aš turiu žasies odą, o galiausiai rėktu visa gerke, kad žasiaođe nužiūrėjo jos vaiką, į tokią retoriką sten-

Kadras iš Federico Fellini filmo „Saldus gyvenimas“ (1960)

giausiai atsakyti kuo oriau ir kilmingiau brūkšnys – aš turiu žasies odą ir baseino akis* kablelis, valgau šakute ir peiliu kablelis, išipjaunu į šaukštus. Žasies oda kai kuriems tinka daug labiau.

Arrivederci arrivederci, miela panele, Jūsų kirpčiai kaip arklio karčiai, darkykitės apsvalę savo buduaruos šauktukas!

Būk amžiamas kablelis, žmogau, uždarytas šioje Žasų gatvėje tarp atlasinių liepsnų ir tegul čia būna ispaniškas gyvenimas, nes ir prancūziškam per mažai chaoso, ir tegul veriasi puotos, Ispanija mano Amerika.

Rubino kraujas sugrižta. *Arrivederci arrivederci*, miela panele, nedarykite staigū sprendimų dėl savo polėkių, geriau eikit pažiūrėti į veidrodį, gal nuo aistros oda įdegė. Žiūriu ir aš tikrai panaši į mane, žiūrėk, šiandien eisiu ir rėkau si gatvėje, nes mano širdys pašėlo iš įsiūcio.

Arrivederci arrivederci, miela panele, puoškitės ir juokite, jei mano širdys nuo šiol būtų kaip reikiant pašelusios iš siautulio kaip dabar, riksmais girdėtusi kaip iš Liuto gatvės.

Arrivederci arrivederci, miela panele, Jūs draugė tokia gera, kai puošiatės ir juokiate, priimkite, jei nebūciau tokia laukinė, sutartumėm geriau.

Kiekviename kambarį čia po paveikslą su galvijų fermom ir kiekviename tarpduryje atlašinės Žanos d'Ark ugnyis kablelis, pasiduodu taškas.

Akvilė Žilionytė

* Sakoma dvitaškis: mano oda žasies, o akys – baseino kablelis, bet kalba šikart iškraipo mano mintis. Šią išnašą paaiškintų tik kita išnaša.

Balsuoti ar nebalsuoti?

Kelios mintys apie krikščionišką rinkėjo atsakomybę ir apie krikščionio balso kainą

Iš pirmo žvilgsnio, regis, politika yra kaip tik toji sritis, kurioje vadinamojo „mažesnio blogio“ pasirinkimo principas randa sau plačiausią pritaikymo galimybę, be to, yra gana nesunkiai moraliskai įteisinamas. Tai galioja ir rinkėjams, ir rinkimų institucijai apskritai vadinamosiose „demokratinėse“ politinėse bendruomenėse. Iš tikrujų – politikai nėra idealūs, neegzistuoja idealių politinių programų, o po rinkimų dažnai reikia sudaryti koalicijas, kuriose jų narių „vertyninės nuostatos“ dažnai aukojamos dėl „stabilumo“. Vis dėlto šiuolaikiniame pasaulyje rinkėjo sąžinė netretai verčiama atsakyti į kankinantį klausimą: „Ar „mažesnis blogis“, kurį esu priverstas rinktis (o priverstas esu, nes priešingu atveju nepasinaudočiau savo rinkimų teise, kuri kai kuriose šalyse yra paversta pareiga – nesenai tokią praktiką palaikė ir kai kurie Lietuvos politikai), nėra toks didelis, kad jo „mažumas“ pasirodo esąs toks mažas, toks nereikšmingas, jog mano sąžinės teisme šis blogis yra nuo teisiamas tiesiog kaip blogis, kas savo ruožtu priverčia sudrebėti mano ranką, nuo kurios judesio balsavimo kabinoje priklauso, ar mano rinkimų teisė bus realizuota, ar ne?“ Su visa politinio egzistencializmo jėga ši dilema iškyla priešais krikščionišką sąžinę.

Tekstas, kurį dabar skaitote, yra asmeninės tragedijos liudijimas. Ne, ne tragedijos antikine prasme, taip pat ne Hamleto ar Fausto tragedijos. Nors, kita vertus, jos esmę galima nusakyti hamletiškai. „Balsuoti ar nebalsuoti?“ – štai klausimas, iškūnijantis šią rinkėjo tragediją. Pasakysiu paprastai – po beveik dviešimties metų naudojimosi rinkimų teise nematau Lietuvoje né vienos įtakingos politinės jėgos, kuri turėtų realių galimybių patekti į Seimą ir už kurią balsuoti nebūtų nuodėmė. Gal esu (pasidariau?) per jautrus – neturiu nieko prieš žmones, kurie vis dar vaikšto į rinkimus ir vis dar už ką nors balsuoja, taip pat prieš tuos, kurie balsuoja ir balsuos už valdančiąją partiją, pasisavinusių „krikščionių demokratų“vardą. (Jeigu kam smalsu, galiu pasakyti, kad paskutiniai Seimo rinkimai, kuriuose balsavau už politinę jėgą, vyko 2000 m. Tuomet, kaip ir 1996 m., balsavau už krikščionis demokratus. 2004 ir 2008 m. balsavau „prieš visus“. 1992 m. buvau labai jaunas radikalas, tad balsavau už „Jaunąjį Lietuvą“.) Vyriausybės, kuriai vadovauja šios partijos pirmininkas, socialinė politika krizės metu akivaizdžiai parodė, kad su krikščioniškaja demokratija ši partija mažai ką turi bendro. (Vien tai, kad Kubiliaus Vyriausybėje teisingumo ministro kėdėje sedi aršus rinkos fundamentalizmo apologetas, taip pat kad Sveikatos apsaugos ministrijai vadovavo žmogus, iš paskutinių bandantis prastumti antikrikščioniškų dirbtinio apvaisinimo įstatymą, – klasikinės krikščioniškosios demokratijos idealų šviesoje atrodo kaip tikras skandalas.) Tėvynės sajungos-Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) etosas yra persmelktas ne krikščioniškosios (visada socialiai orientuotos) demokratijos vertybų, o politinės rusofobijos, kuri, žiūrint iš krikščioniškos perspektyvos, savaime nėra nei gera, nei bloga – tiesiog tai *nieko bendro* su krikščionybe neturi. Krikščioniškoji demokratija tikrai nėra tai, kad kaip kaulas šuniui yra numetamos Kūčios, už kurias reikės atidirbtį (duoklė stambiam kapitalui), o ministro pirmininko siūlymas Kūčių laisvadienį įteisinti Gegužės 1-osios sąskaita liudija abu su krikščionybe nieko bendro neturinčius dalykus – politinę rusofobią ir stambaus kapitalo interesų tenkinimą.

O štai formulė, kuri patenkintų mano, TS-LKD šalininkų požiūriu, ko gero, pernelyg skrupulingą sąžinę, yra pa-prastesnė. Ji atrodo taip: „Ištikimybė Bažnyčios moraliniams mokymui plius progresiniai mokesčiai.“ Partija, savo ideologiją grindžianti abiem šiaisiai stulpais, turėtų stabilių elektoratą, garantuojantį mažų mažiausiai patekimą į nacionalinį parlamentą bet kurioje katalikiškoje šalyje, taip pat ir Lietuvoje. Akivaizdus tokiai partijų deficitas istoriškai „krikščioniškose“ šalyse liudija krikščioniškojo vertyninio vektoriaus politikoje deformaciją, labai apsunkinančią rinkėjo krikščionio politinį pasirinkimą, kuris vis dažniau tam-pa „mažesnio blogio“, krikščioniškos sąžinės teisme virštančio „tiesiog blogiu“, pasirinkimu. Krikščioniškojo matmens politikoje erozija salygoja dvię krikščioniškosios demokratijos stulpą (ištikimybės Bažnyčios moraliniams mokymui ir orientacijos į socialinį teisingumą) konfliktas daugumos istoriškai „krikščioniško“ pasaulio partijų ideologijose. Šios erozijos pasekmė yra ta, kad šiandien mes galime kalbėti apie politinę „dešinę“ ir politinę „kairę“, tačiau negalime kalbėti apie „krikščionišką demokratiją“ (ir apie „krikščionišką politiką“ apskritai). Tiek politinė „kairė“,

tieki „dešinę“ savais keliais, tačiau kryptingai gravituoją link globalios ateities, kurių kitaip nei antikrikščioniška pavadinti neišėina. Kokius gi santykio tarp dviejų pagrindinių krikščionišką demokratiją (ir krikščionišką politiką apskritai) steigiančių principų variantus aptinkame istoriškai „krikščioniško“ pasaulio politinių partijų ideologijose?

Pradėsime nuo „kairės“, nes čia daugiau arba mažiau viskas akivaizdu. Europos socialdemokratinių partijų ideo-logija, būdama sušvelnintu Karlo Marxo mokymo variantu (marksistinės ortodoksijos požiūriu – revizionizmu), perėmė iš marksizmo socialinio teisingumo imperatyvą, kuris Marxo utopijoje pasirodo krikščioniškos išganymo idėjos iškraipymo pavidalu (rojus žemėje – komunizmas). Prisiminkime, kad Marxo projekte viena pagrindinių teisingumo karalystės žemėje įsteigimo sąlygų yra šios karalystės, kaip transcendentinės tikrovės, paneigimas (krikščionybė – opijus liaudžiai – savo pažadais apie anapusinį teisingumą attraukianti žmones nuo kovos už realaus teisingumo šioje žemėje įgyvendinimą; kaip narkotikas, viena vertus, slopinās skausmą dėl socialinio neteisingumo, kita vertus, slopinā valią tam neteisingumui priešintis), kas neišvengiamai reiškia ir Bažnyčios moralinio mokymo (kaip kelio į transcendentinį išganymą) besalygišką atmetimą. Visiems, stebintiems Europos socialdemokratinių partijų politiką, akivaizdu, kad orientacija į socialinį teisingumą čia jungiasi su iš esmės marksistinė žmogaus prigimties, žmogaus pašaukimo sampratos dekonstrukcija. Agresyvus marksizmo potencialas niekur nedingo, tiesiog klasius kovos vietą užėmė kova prieš Bažnyčią ir jos ginamą žmogaus prigimties sampratą. Suprantama, kad krikščionis negali atiduoti savo balso už partiją, griaunačią „tradicinę“ (iš tikrujų – vienintelę tikrą) šeimą, ginančią abortus, propaguojančią apvaisinimą mėgintuvėlyje, homoseksualumą skelbiančią esant tokiu pat normaliu dalyku kaip ir heteroseksualumą, įteisinančią vienos lyties asmenų „santuokas“... Priešingu atveju jis darytu nuodėmę. Tai, kad Lietuvoje šiuo metu rinkimus laimėtų socialdemokratai (jei tikėsime apklausų duomenimis), dar kartą liudija, jog Lietuva tik formaliai yra katalikiškas kraštas. Krikščioniškos sąžinės akivaizdoje Lietuvos socialdemokratai atrodo dar prasciau už savo kolegas Vakaruose. Progresinius mokesčius jie teikési prisiminti tik pradarę valdžią, o homofilijos ir meno dekonstruoti „tradicinę“ šeimą išmoko labai greitai.

„Dešinėje“ regime sudėtingesnį vaizdą. Viena vertus, čia esama jėgu, kurioms vienodai svetimi abu krikščionišką demokratiją steigiantys principai – tiek moralinis Bažnyčios mokymas, tiek (kitaip nei socialdemokratams) orientacija į socialinį teisingumą. Būtent tokios yra Lietuvos liberalų partijos, kurių ideologijoje sekularizmas jungiasi su kapitalo apologija. Tai Mamonos garbintojai *par excellence*, į viską žiūrintys Aukso versio žvilgsniu, pradedant alkoholio pramone, baigiant dirbtinio apvaisinimo klinikomis. Jeigu politinio veikimo atskaitos taškas yra krikščioniškos vertybės (o kitaip būti negali, nes priešingu atveju žodis „krikščionių“ partijos pavadinime tėra tuščias garas), turime pripažinti nemaloną TS-LKD adeptams tiesą – „Tvarka ir teisingumas“ yra kur kas krikščioniškesnė partija už mūsų liberalus. (*Sub specie aeternitatis* balsavimas už alkoholio įstatymą liberalizavimą vis dėlto yra mažesnė nuodėmė už tai, ką Bažnyčia atvirai ir atkakliai skelbia esant žmogaus žudymu.) Aišku, man gali būti atsakyta, kad TS-LKD vadovybė neturi laiko dalykų vertinti *sub specie aeternitatis*, nes su krize reikia tvarkytis *hic et nunc* (čia ir dabar). Vis dėlto TS-LKD plaukimas vienoje koalicijos valtyje su liberalais yra simboliškas. Jis dar kartą iliustruoja mūsų „krikščionių demokratų“ etosą, kurio šerdį sudaro politinė rusofobia ir stambaus kapitalo interesų tenkinimas, tačiau su krikščionybe tai nieko bendro neturi.

Dar kartą sugrįžkime prie visavertės krikščioniškosios demokratijos formulės: „Ištikimybė Bažnyčios moraliniams mokymui ir orientacija į socialinį teisingumą.“ Socialdemokratinių partijų ideologijoje šiuo pamatiniu elementu santykį galima pavaizduoti kaip „+ / +“ (arba „ne / taip“). Mūsų liberalizmas perša „– / –“ („ne / ne“) kombinaciją. Tačiau Vakarų „dešinėje“ yra dar ir kita kombinacija, kuri ryškiausiai iškūnijo anapus Atlanto. Tai JAV Respublikonų partija (o ypač jos nesenai atsiradusi fundamentalistinė emanacija – vadina-moji Arbato partija). Kiek suprantu, būtent Amerikos respublikonai yra mūsų „krikščionis demokratus“ įkvėpianties pavyzdys. Pasak vieno iš TS-LKD ideologų, „Tėvynės sajunga tiesiog tampa tokia vienintele ir pirma politine partija,

kuri panaši į JAV respublikonus ar Didžiosios Britanijos torios, t. y. skėtine partija, vienijančia platų spektrą įvairių dešinės pakraipos organizacijų. (Tai buvo pasakyta po 2010 m. lapkritį vykusio TS-LKD suvažiavimo, kuriamo, be viso kito, buvo diskutuojama ir apie partijos „tapatybę“.) Ką tik matėme, kad „dešinėje“ antikrikščioniškas gaivalas gali tarp-ti ne prasčiau nei „kairėje“. O štai Amerikos respublikonai atspindi priešingą Europos socialdemokratijai kombinaciją „+ / –“ („taip“ krikščioniškoms moralinėms vertybėms, „ne“ valstybės intervencijai į socialinę sritį). JAV politinė sistema, ypač turint omenyje globalinį šios valstybės vaidmenį, krikščioniškai rinkėjo sąžinėi meta, ko gero, didžiausią iššūkį. Kalbu tik apie save patį, tačiau šiandien negalėčiau atiduoti savo balso nei respublikonams, nei demokratams, nes ir vienu, ir kitu atveju daryčiau nuodėmę, todėl solidarizuociausiu ateistu ir anarchistu Noamu Chomsky, kuris prisipažino dalyvaujasi tik vienos rinkimuose, kurie dar „lemia šiek tiek pokyčių“. Istorikai katalikai sudarė svarbią demokratų elektorato dalį. Tačiau dabar, kai ši partija užsikrétė pavojingiausiomis Europos „kairiųjų“ bacilomis, krikščioniška sąžinė draudžia atiduoti jai savo balsą. Lieka respublikonai? Bet Jėzus perspėja: „Jūs pažinsite juos iš vaisių“ (Mt 7, 16). Mes matome vaisius – Irako krikščionių tragediją. Galime dėkoti George'ui W. Bushui už NATO, tačiau turime pripažinti, kad jo politika Artimuosiuose Rytuose labai pakenkė krikščionybę. Respublikonai tradiciškai yra beatodairiški vieno valstybinio darinio Artimuosiuose Rytuose rėmėjai. Tačiau „vienintelės demokratijos Artimuosiuose Rytuose“ besalygiškas rėmimas su krikščionybe turi tiek pat mažai bendro, kiek pati krikščionybė – su demokratija. (Lietuvos Vyriausybės vadovas ir TS-LKD pirminkas, pareikšdamas, jog „nors ir rytoj balsuotų už tai, kad Izraelis būtų priimtas į Europos Sajungą“, mano nuomone, parodė visišką neišmany-mą, kas yra Izraelis, kokia yra ES politika šiame regione, ką ir kalbėti apie tai, kas yra krikščioniškoji demokratija. Kita vertus, premjero gražbyliavimas galėjo būti ir elementarus lietuviškas noras įsitempti.) Netiesa, kad demokratinė santvara ir krikščionybė kažkaip ypatingai genetiškai susijusios. Demokratija atsirado iki krikščionybės, pagoniškojoje kultūroje (senovės Atėnuose), o krikščioniškosios Europos kultūros klestėjimo amžiai tikrai nebuvu europinės demokratijos „aukso amžius“. Priešingai – demokratijos iškilimas Europoje (pradedant Prancūzijos revoliucija) vyko krikščioniškosios kultūros nuosmukio fone. Todėl ir „demokratijos eksportas“ nieko bendro su krikščionybe neturi. Demokratijos eksportas gali netgi labai pakenkti krikščionims, į kurių šalį demokratija eksportuojama (ypač jei jie ten sudaro gyventojų mažumą). Kaip galėjo atsitikti, kad prezidento, atvirai deklaravusio savo krikščionišką pasaulėžūrą, politika Artimuosiuose Rytuose atvedė į tokią apgailėtiną Irako krikščionių (gyvenančių ten jau beveik du tūkstančius metų) padėtį, paliginti su ja yų gyvenimas Sadamo Huseino režimo sąlygomis atrodo kaip pasivaikščiojimas Edeno sode? Atsakymas, man regis, slypi respublikonų formulėje „+ / –“, tiksliau, „minus“, kuris genetiškai susietas su istorine tikrove, aprašyta Maxo Weberio veikale „Protestantiškoji etika ir kapitalizmo dvasia“. „Minusas“ yra antikrikščioniška kapitalizmo dvasia, Mamonos kultas, kuris vidas politikoje priešinasi valstybės socialiniam aktyvumui (Baracko Obamos sveikatos draudimo reforma), tačiau palaiko hiperaktyvią interven-cinę Amerikos valstybės elgseną užsienyje – nepaisant visų kalbų apie „vertyninę politiką“ (kuri *de facto* beveik visada reiškia „demokratijos eksportą“), yra perdėm akivaizdus rū-pinimasis Kapitalu, pradedant Volstrito bankininkais, bai-giant pusę pasaulinių ginklavimosi išlaidų suryjančiu JAV gynybos biudžetu, už kurio slypi milžiniškas karinis-pramolinis kompleksas, imperija imperijoje, pastarosios užsienio politiką naudojanti kaip savęs pačios išlikimo ir plėtros strategiją. Šešiolika amžių gyvuojančių Chaldėjų bažnyčia tapo godžios kapitalizmo dvasios auka.

Kaip čia yra? Ar, pritardamas Obamos pastangoms reformuoti JAV sveikatos apsaugos sistemą, padarant ją pri-einamęs mažesnes pajamas turintiems amerikiečiams, esu prievertaujamas pritarti demokratams vis artimesnei tampančiai europinėi socialdemokratinei prieš „tradicinę“ šeimą ir gyvybę nukreiptai tendencijai? Ar, kartu su respublikonais palaikydamas „tradicines“ vertynes, turėčiau priešintis branduolinio nusiginklavimo sutarčiai ir sveikatos apsaugos sistemos pertvarkai; ar turėčiau nusileisti iki intelek-

Balsuoti ar nebalsuoti?

Atkelta iš p. 3

tualinio Sarah Palin lygio ir, sekdamas vienos Arbatos partijos gerbėjos pavyzdžiu, užsivilkti marškinėlius su užrašu „Jézau, jei pats nebesugrįsi, bent atsiųsk mums Ronaldą Reagana“? Mano krikščioniška sąžinė draudžia man balsuoti už socialdemokratus – kol kas vienintelę didelę Lietuvos partiją, atvirai palaikančią progresinius mokesčius. Tačiau ta pati sąžinė yra pakankamai laisva, kad galėtų atsispirti TS-LKD šantažui – daug Lietuvos „krikščionių demokratų“ rinkėjų balsuoją už šią politinę jégą būtent kaip už „mažesnį blogį“, sutelpant į formulę „tradicinės moralinės vertybės plius agresyvus ekonominis liberalizmas“ (nesunkiai atpažįstame JAV respublikon etosą). Mano sąžinės teisme šis „mažesnis blogis“ išsipūtė tiek, kad virto „tiesiog blogiu“, todėl negali tikėtis mano balso.

Prasidėjus XXI a. antrajam dešimtmiečiui savokos „kairė“ ir „dešinė“ mažai ką tepasako apie santykį su krikščionybe. Tai ypač akivaizdu Europoje, kur turime galimybę stebeti iš esmės nekrikščionišką „dešinę“ atsaką į kai kuriuos fundamentalius nūdienos iššūkius. Turiomenyje pirmiausia „triukšmą dėl skarelių“ Prancūzijoje ir referendumu dėl minaretų Šveicarijoje. Daug kas neteisingai mano, kad minėti sprendimai yra antimusulmoniški. Ne, jie yra *antireliginiai*. Brandi krikščioniška sąmonė žino tik vienintelį teisingą „musulmonų problemos“ sprendimo būdą. Receptas skamba taip: „Pradėkite vaikščioti į krikščionių bažnyčias.“ Jei tai darysite nuoširdžiai ir gotika su baroku taps jūsų širdies, o ne vien „istorinio landšafto“ dalimi, minaretais nebebaidys akiu, o musulmonų skarelės erzins ne daugiau už dominikonės abitą. Esu beveik išsitikinęs, kad absoliuti dauguma tų, kurie balsavo „prieš minaretus“, į bažnyčias arba visai nevaikšto, arba užsuka į jas geriausiai atveju per Kalėdas ir Velykas – kaip, tikriausiai, ir dauguma tų „dešiniųjų“, kurie Lietuvoje žavėjosi „šveicarų drąsa“. Tie, kurie draudžia skareles, norėtų uždrausti ir kryžius. Jeigu vieną gražią dieną Prancūzijos katalikai pradėtų masiškai plūsti į bažnyčias, valdančiuosius, ko gero, apimtų dar didesnis mistinis siaubas negu skarelių akivaizdoje. Reikia gerai išsammoninti – prieš skareles ir minaretus sukilo ne kažkokios „tradicinės“ Europos jėgos, tai nėra sugrįžimo prie Europos tapatybės, jos „šaknų“ pradžia. Dvasia, kuri priešinasi skarelėms ir minaretais, jau daugiau kaip du šimtmiečius kovoja prieš Bažnyčią Europoje. Šios dvasios požiūriu, blogai, kad „musulmonai nesiintegruoja“. O mano požiūriu – labai gerai, kad musulmonai nesiintegruoja. Iš tikrųjų – į ką gijie turėtų integruotis? I, Jono Pauliaus II žodžiais tariant, „nuodėmės struktūras“, „mirties kultūrą“, abortų, eutanazijos, apvaisinimų mėgintuvėliuose, viešnamių ir gėjų paradų civilizaciją? I žmogaus prigimties ir jo transcedentinio pašaukimo dekonstrukciją? Tokios „musulmonų integracijos“ gali norėti bet kas, tik ne krikščionis.

Katalikiškas mokymas apie laisvę ir malonę supunoja tokią istorijos (ir kultūros) sampratą, pagal kurią istorinis-kultūrinis procesas yra tokia realybė, kurioje susitinka ir bendradarbiauja (arba ne) dvi laisvos valios – dieviškoji (malonė teikiančioji) ir žmogiškoji (malonė priimančioji arba atmetančioji). Tieki, kiek politikoje galioja imperatyvas paisyti savo sąžinės balso (o krikščionybė moko, kad šis imperatyvas galioja visur), politinių sprendimų priėmimo sritis yra tokia pat dieviško-žmogiško veikimo sfera. Igus šimtmiečius platiejį visuomenės sluoksniai (absoliuti visuomenės dauguma) buvo nušalinti nuo politinių sprendimų priėmimo. Demokratinė visuotinė rinkimų teisė tokią galimybę suteikė. Tačiau kartu krikščioniška sąžinė susidūrė su iššūkiu, kurio anksčiau nepažinojo, kuris ir šiandien nėra pakankamai išsamontintas. „Mažesnio blogio“ pasirinkimo problema krikščioniškai rinkėjo sąžinei kelia fundamentalų egzistencinį klausimą: „Kiek tol galiu eiti sudarinėdamas kompromisus su savo sąžine ir balsuodamas už blogį?“ Krikščioniškosios demokratijos nuosmukis, pasireiškiantis aptartu krikščioniškają demokratiją steigiančiu principu erozija, tiek JAV, tiek Lietuvos, tiek apskritai daugumos „demokratinio pasaulio“ valstybių partinės sistemos „mažesnio blogio“ problemą radikalizuojataip, kad šiu eilučių autorius krikščioniška sąžinė pradeda kvestionuoti dalyvavimo rinkimuose prasmingumą. Yra ir kita problema, kurią galima pavadinti „juodojo maginio valios virsmo problema“. Jos esmė ta, kad „mažesnio blogio“ pasirinkimu grindžiamose daugiaartinėse sistemose krikščionio rinkėjo (kurio asmeni-

nės valios atsakas į Dievo kreipimąsį yra „taip“ Bažnyčios moraliniams ir socialiniams mokymui) balsas (taip pat laisva valia atiduotas) galu gale po balsavimo parlamante (po politinės valios pareiškimo) gali virsti „ne“ Bažnyčios moraliniams ir socialiniams mokymui konkretaus įstatymo pavidalu. Ar tokiu atveju krikščionis rinkėjas netampa galutinio (politinės valios realizuoto) blogio bendraautorius? Ar *pro-life* judėjimo aktyvistas, balsuodamas už karinga retorika pasižymintis respublikonus, netampa atsakingas už respublikonų administracijos pradėtą (kalbu hipotetiškai) karą prieš Iraną ir už šimtus tūkstančių šio karo aukų? Tai labai rimti klausimai, iliustruojantys, kokiui mastui krikščioniška sąžinė yra „mažesnio blogio“ sistemos ikaitė. Šiandien, kai daugumos „demokratinio pasaulio“ šalių parlamentai vis labiau darosi žmogaus prigimties dekonstravimo laboratorijomis, krikščioniška rinkėjo sąžinė turi būti ypač budri. Neagituoju TS-LKD gerbėjų nebebalsuoti už šią politinę jégą. Galu gale jų pasirinkimas nėra pats blogiausias. Tik siūlyčiau pagalvoti (ir sąžiningai sau atsakyti), ar, socialdemokratų, liberalų ir šoumenų pastangomis priėmus „tradicinė“ šeimai arba gyvybei nepalankų įstatymą, mūsų „krikščionys demokratai“ išdirštų paliki valdančiąją koaliciją, ar vis dėlto nugalėtų „stabilumas“, nes TS-LKD prioritetas visgi yra tam tikros ekonominės filosofijos gynimas? O apie tai, kokia šeimos samprata yra teisinga ir ar embrionas yra žmogus – na, apie tai sužinosime (jei apskritai sužinosime) aname pasaulyje (jei tokis apskritai yra). Man atsakymas atrodo gana aiškus.

Nenorėčiau, kad šis raišnis būtų suprastas kaip nihilizmo propaganda. Neagituoju kitų nebebalsuoti arba balsuoti „prieš visus“. Čia išdėstyti mintys buvo išteisintos mano sąžinės teisme. Kiekvienas turi priimti sprendimą pats asmeniškai. Tie noriu pakartoti banalų perspėjimą: „Žiūrėkite, už ką balsuojate.“ Kai absoliuti dauguma žmonių negalėjo daryti jokio poveikio politiniams sprendimams (o taip buvo didžiąja žmonijos istorijos dalį; kai ten didžiąja – beveik visada), atsakomybė už blogą, kurio niekada netrūko politikoje, pirmiausia tekėdavo valdančiajam elitui. Šiandien „demokratiniame pasaulyje“ valdantieji elitai yra renkami, todėl atsakinčių už pasaulinį blogą skaičius nepaprastai išaugo. Kiekvienas balsas, atiduotas už partiją, dekonstruoja čia žmogaus prigimtį, už politiką, inicijuojantį naują karą, yra lašas į pasaulinio blogio vandenyną. Daugiapartinėse sistemose, kuriose nėra visaverčių krikščioniškų partijų, sistemose, kurios gundo krikščionų rinkėjų eiti į kompromisą su sąžine, labai svarbi tampa krikščioniška „dvasių skyrimo“ dovana. Kai viename asmenyje jungiasi kova prieš tautos girdymą ir „tradicinės“ šeimos dekonstrukcija, kai apeliaivimas į tradicines krikščioniškas vertės žengia išvien su fanatišku pasipriešinimu „socialistinėms Obamos reformoms“, reikaltingas dvasinius skalpelis, atskiriantis Dievo dvasią nuo šetono dvasios. „Todėl būkite gedrūs kaip žalčiai ir neklastingi kaip balandžiai“ (Mt 10, 16). Jokios klastos, jokių kompromisių su sąžine išpažįstant ir igyvendinant Bažnyčios moralinį ir socialinį mokymą. Tačiau šiame klaidžiamie ideologijų pasaulyje krikščionis turi būti pasirengęs pačioms netikėčiausiomis, žvelgiant iš istorinės perspektyvos, keistoms, daug ką gal net papiktinančiomis dvasinėmis koalicijomis. Jis turi solidarizuotis su anarchistais kovoje prieš rinkos fundamentalistus ir globalaus Kapitalo primetamą vergiją, su žaliaisiais – siekdamas pažaboti žmogaus godumą ir pasipriešinti beatodairiškam Dievo sukurto pasaulio niokojimui, su musulmonais – atidarydamas bendrą frontą prieš tuos, kurie niokoja Dievo sukurtą žmogaus prigimtį ir vietoj „Dievo paveikslų ir panašumo“ perša eilinę europinę utopiją, nevaržomai save patį pagal savo įgeidžius kuriantį ir perkuriantį, savo palikuonis pasigaminantį pusdievį (arba po Dievo mirties išiviešpatausiantį antžmogį, kaip skelbė vienas į gyvenimo pabaigą išprotėjės vokietis).

Ieidamas į balsavimo kabiną, krikščionis įžengia į dykumą, kurioje prieš du tūkstančius metų Išganytojas susitiko su Gundyoju. Jeigu jis išiklausys į vidinį savo sąžinės balsą, jis būtinai išgirs dykumos dvasios šnabždesį: „Visa tai aš tau atiduosi, jei parpuolės pagarbinsi mane.“ Jei bus tvirtas, jis kartu su Mokytoju tars: „Eik šalin, štöne! Juk parašyta: Viešpati, savo Dievą, tegarbink ir jam vienam tetarnauk!“ Ir padarys savo pasirinkimą.

ANDRIUS MARTINKUS

n...u...o...g...i...r...d...o...s

Ko man mažiausiai norisi – tai skaityti.
Gintautas Trimakas, menininkas

Visi vakuumai užspildo.
Kestas Bočys, režisierius ir muzikantas

Jeigu dizainas nesiutina – jis yra geras.
Gintaras Zinkevičius, menininkas

Turi būti asmeninė higiena.
Vidmantė Jasukaitytė, rašytoja

Ne viskas dar išgirdėta.
Andrius Rugys, garso menininkas

Man moteriškos problemos nesvetimos.
Vytautas Butvilas-Mažylis, bedarbis

Kas juokiasi, tą pažiūrėsim.
Nojus Šileika, keturmetis

Protesto vardan tu nusisuk.
Darius Pocevičius, poetas ir vertėjas

Mums nesvarbu, kaip jūs gyvensit.
Ramutė Kazuukevičienė, FMR slaugytoja

Mes labai nemégstam svečių.
Danguolė Žekienė, projekto vadovė

Taip intensyviai gyvena, kad nėra kada papasakot.
Danguolė Nekrašienė, buhalterė

Kažkaip labai greit rankos nusvyra.
Gintautas Trimakas, menininkas

Smetonai reikia uždrausti sakyti žodį „kontekstas“.
Virginijus Gasiliūnas, literatūrologas

Jeigu kam ir reikia, tai ir reklama nepadės.
Ričardas Šileika, nuogirdininkas

Aš turiu dar tiek proto, kad nepasakoju atsiminimų.
Danguolė Mikulėnienė, vyriausioji mokslo darbuotoja

Bled, net nusišnekėt negalima!
Antanas Markuckis, teatro režisierius

Kad tik nebūtų atvirų venų poezija.
Laurynas Katkus, poetas ir vertėjas

Pasigedai ar pasiilgai?
Gintautas Trimakas, menininkas

Plaukai žyla, o to moteriškumo vis neturi.
Danguolė Nekrašienė, buhalterė

Ne visada vienoda problema būna.
Virgis Padegimas, barmenas

Я люблю людей, у которых нет крыши.
Besarion Chvedelidze, gruzinų rašytojas

Jeigu nieko nesakau, tai nėra ką sakyti.
Benediktas Januševičius, poetas, vertėjas

Normaliai gyvenkim – atskirai.
Dalia Michelevičiūtė, aktorė

Užduociai aš nejinku. Bet sau įtinku.
Algirdas Jaruševičius, studentas

Geriau anam krante – žemėje – palaukti.
Arvydas Belkevičius, vairuotojas

Nemégstu intarpų tarp dainų.
Remigijus Venckus, meno istorikas

Tokius kaip mes reikia pakratyti.
Rima Binkienė, chemikė

Mane visada suglumina penktadienis.
Asta Valskienė, metodikos kabineto vedėja

Mes nesam labai jautrūs. Bent jau aš.
Ingrida Vaitkienė, menininkė, pedagogė

RIČARDAS ŠILEIKA

SIGITAS GEDA

Anokia čia patvirkta!

2008 metai

Nepadori pasakėčia

Gegutė giria gaidi ne todėl, kad jis gaidys, o dėl to, kad turi gaidi... Laiko „už gaidžio“. Kokia gėda! Fu.

Gaidys giria gegutę ne todėl, kad ji gegutė, o dėl to, kad turi... Fu.

Kokia gėda!

Šimtas metų lietuviai kine nedrįsta nusirengti. Nebent Amerikojo...

Tiesos

Iš „Vėžio atogrąžos“ (p. 218):

„Kekšės, durininko ir ministro skonis vertinant paveikslus nelabai skiriasi.“

Geri kūriniai

Kartu ir jų kūrėjai: galite kiek patinka iš jų šaipyti, jiems tas pats! Parodijos užsimiršta, kūryba išlieka.

Kaip sengraikių skulptūros: visi barbarai tegali nudaužyti joms nosis, pimpalus etc. Jos vis vien tobulos.

Taigi...

Šiandien V. Vysockio gimtadienis. Jam būtų 70. Vis abejodavau (buvau pamiršęs), kelintais mirė. Pranešė per kultūros laidą – mirė 42-ejų. Tada išeitų, kad 1980 metais. Gimės buvo 1938-aisiais. Diagnozė – dėl širdies nepakanamumo.

Atsimenu, kad éjau Žaibo gatve (Karoliniškėse) iš parduotuvės – „Merkurijaus“... Kur link? Radijas buvo jau pranešę apie jo mirtį. Tada man atrodė, kad ne toks jau ir jau... Pasirodo, labiausiai save vertino kaip rašytoją, bardus traukdavęs per dantį.

Nuo jo mirties bus prabėgę 28 metai.

Angelai

Jų kilme – vaizdiniais niekad specialiai nesidomėjau, bet mane apstulbino tokie rožiniai sparnuoti rubuiliai, skraidančios seniausiose freskose ir mozaikose. Negalima tarti, kad čia krikščioniškieji angelėliai. Kaži kokie provaikiai (kaip protėviai), pati vaiko idėja kaipo tokia. Nuogo, putlaus, be lyčio. Forma – tarpinė tarp dangaus ir žemės.

Sunkiausia, žinoma, jam prilipdyti sparnelius (kad natūraliai atrodytu).

Beje, moterys, paklaustos (tikinčiosios), ar geriau būtų, jeigu klausyklose sėdėtų ne žmonės, o angelai, – vieningai atsiliepė:

– Ne, ne, geriau žmonės!

Angelui nei pameluosi, nei „žmoniškai“ pasipasakosi. Nuoširdieji demoniukai!

Modelio ieškotina

Klausydamas baltarusių sekmodieninės laidos išgirdau romansą, kuris iš melodijos gryna Maironio „Už Raseinių, ant Dubysos...“ Manau, kad to romanso būta, prelatas čia kažką pasiskolino.

Arba – jo žodžiams buvo pritaikyta ana melodija. Labai jau slaviška... Beje, T. Ševčenka tokią perliuką yra paberbės.

Keista būtų, jeigu Maironis neturėtų savo meto konteksto. Andai A. Nykos-Niliūno mestelėta frazė, kad Maironis „išplėše mus iš slavų stichijos“ – per skubri. Jo lyrikoje apstu „modelių“ – ir iš Puškino, ir iš Ševčenkos, galop – iš tos pačios lenkų poezijos.

Jis tik sudėliojo akcentus – Lietuva, Lietuva... Tiesa, turėjo skaisčią prosenovės viziją („Daug kryžiuočių nuo Malburgo / rengias mus terioti. / Pasilik, sesute, sveika! / Nura-mink širdelę...“).

Sausio 26, šeštadienis

Iš idėjų pasaulio

Žmonėms kartais šauna gerų minčių... Antai vieną rytą Česius K. ateina sušileš, akys blizga.

– Kas atsitiko? – klausiu.

– Reikia viaduką daryt...

– Kur, kam?
– Radau vietą, kur naktimis varlės eina... Per plentą. O mašinos jas traiško.
– Manai, kad tai realu?
– O gandrai tai juk nyksta, varlių mažėja. Nemaišyk man galvos. Rašykim, tegul perkasą daro. Varles išgelbēsim!
Ir – akys blizga.

Eretiškos mintys

Apie tai, kad, pavyzdžiu, kokie nors D. Poškos aforizmai gali būti skaitomi kaip paskutinis Šekspyro dvieilis – užraitai, aforizmas.

*Jei kas į melą plunksną pasidažo,
Tai ir meluoja, melagingai rašo...*

Poška nelabai tesugebėjo sukurti kokį nors meilės sone-tą (tingédavo!). Jam, kaip ir daugeliui tinginių, užtekdavo dvieilio.

Nebuvo kam ir skaityti. Kūryba gimsta tada, kai yra adresatas, vienoks ar kitoks.

Bent jau žmonių ratas.

Situacijos

Prisiminiau, kad tam tikrais atvejais mano a. a. Tėvas sa-kydavo:

– Vaikeli, širdies neišimsi ir neparodysi. Spjauk į tai, ką jie šneka...
Tikrai – širdis juk neišsiima!

Dvieju varnėnu pokalbis prie upės

I

– Nesiliauju stebėtis!

II

– Kuo?

I

– Kokios gražios būtybės yra moterys... Kai girdžiu jū balsus, atrodo, kad gieda sirenos...

II

– Tyliau! Su moterimis taip nekalbama...

I

– O gal jos užaugo klausydamos varpų skambėjimo laukose su neužmirštuolėmis?!

(Cyp cyp cyp – žiurkė apačioje.)

II

– Kas dabar čia?

I

– Panelė gulbė!

II

– Moterys kaip varlės, nežinia, į kurią pusę šoks... Venkite pašaliniu, pone, ir sužydėsite kaip žilvičio lazda... Beje, kaip vadinas Šiaurės pašvaistė?..

I

– Gržk į savo inkilą ir parašyk pasakėlę apie tai, koks puikus buvooras.

Lietaus žmogutis

Žodžiai iš kažkur girdėtos dainos – naktį, kai lietus pliaupia į stogą. Skardinių.

*Aš atėjau iš lietaus
Ir man visai neskaudėjo...*

Toliau neatimsimu.

Sausio 27, sekmodienis

Latvių himnas

Dieve, sergēk Latvią...

Tačiau anādien išgirdau, kad latviai nori vadintis Melynujų karvių šalimi. Tad reikia ir giesmės. Pirmiausia – lietuviškai, paskui – išversti.

Mėlynųjų karvių giesmė

*Mes buvom tos, iškilusios iš dugno,
Mes perėjom per ugnį
Tyloje...*

*Jums – Dievas Tėvas,
Aukštumas, bedugnės,
Bet mūsų neiškr...t, –
Nich...ja!*

Šunys žino geriau

Plg. „Moterys meluoja geriau“...

Vasaros popietę sėdėjom prie namų. Istriža saulė, žalia velėna prie kluono sode. Šuo (žinoma, Mikas!) ūmai nusliukino prie vieno jaujos kampo, pauostė ir émė įjirtingai plėsti – velėnā, paskui žerti žemes – priekinėmis kojomis. Juo toliau, tuo narsiau, ižūliau... Galva paniro, kyšojo tik uodegos galiukas. Po geros valandos, vos nejismukės į duobę, išlindo – nugalėtojo snukeliu, visas žemėtas.

Mes puolém žiūrėt, ogi – butelio kaklas! Nužérém smėlį, ištraukém. Pilnas!

Jonas:

– Šapsus! Karauskienės darbo!
– Ragausi?

– Duok.

Atkimšom plastmasinį, sunykusį kamštį... Ipylém pusę stiklinaitės. Jonas makt!

Atsilošė, pačepsėjo.

– Išsivadėjus, gyvaté! Kamštis netikras...

Daugiau norinčių nebuvo, Mikas irgi stovėjo dabar jau liūdnesnis. Nors ir norėtū pasakyti:

– Vis vien aš išskasiau! Žolė kvepėjo...

Nelaidokite gyvujų!

Sergančiam žmogui nesakykite, kad nėra vilties pagyti, geriančiam – nesakykit, kad jis beviltiškas... Dievai žino, ko nebūna gyvenime.

Nenurašykit gyvo žmogaus. Žinoma, jeigu jis labai gyvybingas, tai išės atvirkščiai – užknis jus už tuos žodžius, mirsite anksčiau nei jis.

Prisiminiau garsų ekstrasensą, kuris bene 1983-aisiais „tikrino“ mano draugo (Š. Š.) ir mano sveikatą. Pasak jo, Šarūnas turėjo gyventi ir gyventi, manęs per kuklumą nenuraše... Tuotarp ano jau 10 metų nėr, paties ekstrasenso – nėr...

O klaikiausia buvo (tais laikais), kai šito meno émési ir jo žmona, buvusi nebloga krepšininkė. Pirmiausia (kai émė sektis) savo vyra pametė.

Rašytojų dalia

G. Kanovičius apie 1991-uosius pradėjo skustis, kad dingsta jo skaitytojai, kitaip tariant, auditorija, adresatas... Giliau pamąsčius, daugelio tokia dalia. Ne tik žydų rašytojų, gyvenusių SSRS. Ir pačių lietuvių, ir rusų.

Kas lieka? Glaustis prie tų, kurie lieka? Ieškoti naujų, t. y. jaunimo?

Balažin, geresnių liktis – bibliotekose, archyvuose. Kitų telaukia nežinia.

Kas nors ką nors prikels?

Iš tiesų – ryšio trūkinėjimas. Kam kalbėt, jei žmonės nekluso.

Užsičiaupk, žmogau!

Apie sveikatą

– Kam tu dirbi, žmogau?

– Kad turėčiau pavalygti...

– Bet tu neturi laiko pavalygti...

Ajurveda, sen. indų medicinos mokslas, kuriam jau 5000 metų, sako, kad visų ligų priežastis – prastas maisto pasisavinimas.

– Ama – tai mama (sanskrite: nevirškinimas – visų ligų motina!).

Daktaras pataria 3 kartus per dieną išgerti pusę stiklinės vandens su ištirpintais imbiero milteliais. Žinoma, šviežio imbiero.

Atrodo, kad ne „ama“, o „ana“ – virškinimo savybė. Dėl šitos priežasties – anos stygiaus – Šiaurės šalyse yra didžiausia depresija. Iš čia nelaimingumo, vienišumo jausmas.

Daktaras sako buvęs Suomijoje, ten 47 procentai žmonių jaučiasi vieniši... Pusę gyventojų – vienišiai. Indijoje žmonės gyvena skurdžiai, bet šypsosi. Jie laimingesni, ten daugiau meilės.

Gyvenimas pagal Ajurvedą – kiek galint mažiau mėsos...

SLAVENKA DRAKULIĆ

Cenzūra masinio prievertavimo aukoms neatlyginsi

Šis kroatų rašytojos, publicistiniuose darbuose Balkanų karų tragediją analizuojančios iš metanacionalinių ir feministinių pozicijų, straipsnis pirmiausia pasirodė kroatų kalba portale [tportal.hr](#), o anglų versija – 2010 m. gruodžio 6 d. portale „Eurozine“.

Spalio mėnesį Bosnijos žiniasklaida paskelbė sensacinią žinią: Holivudo žvaigždė Angelina Jolie statys filmą apie Bosniją! Tai turėjo būti Bosnijoje su vietiniais aktoriais nufilmuota meilės istorija.

Bet sensacija netrukus virto skandalu: Bosnijos kultūros ministras Gavrilo Grahovacas atsisakė A. Jolie ir jos kūrybinei grupei išduoti leidimą filmuoti Bosnijos ir Hercegovinos Federacijos teritorijoje. G. Grahovacas teigė tokį sprendimą priėmęs, atsižvelgdamas į Karo aukų moterų susivienijimo, astovaujančio masinių prievertavimų per Bosnijos karą patyrusioms moterims, skundus.

Sunku pasakyti, kas skandalingiau: draudimas filmuoti ar kultūros ministro paaiškinimai. G. Grahovacas apgailestavo negalėjės iš karto uždrausti kurti ši filmą, kuris žeidžias gausybę nukentėjusiųjų (apytiksliais skaičiavimais, per karą buvo išprievertauta nuo 20 iki 50 tūkstančių bosnių moterų). Beje, niekas – nei G. Grahovacas, nei tokio sprendimo reikalavusios moterys – scenarijaus neskaitė. Spėjama, kad filme auka įsimyli prievertautojų.

Nepaisant visų išniekintų moterų jausmų ir užuojaudatos joms, jų valios nepavadinsi niekaip kitaip, kaip cenzūra. Kokią teise, be moralinės, tos moterys turėjo reikalauti uždrausti filmo statymą? Ar prašymas cenzūruoti gali būti grindžiamas kuo nors kitu, išskyrus įstatymo pažeidimą? Netgi ir tokiu atveju reaguoti turėtų ne kultūros ministras, o prokuroras. Išivaizduokite, jei holokaustą išgyvenę žydai kultūros ministriui pasiūlytų nepritarti filmui, kuriame auka žydė įsimyli engėjų vokietij. Pati tokia mintis skamba absurdskai.

Be jokios abejonės, masinis bosnių moterų prievertavimas yra be galio opiniška tema. Tačiau tai nereiškia, kad ją užginanta nagrinėti. Jasmilos Žbanić filme „Išsvajotoji Grbavica“

[kitas pavadinimas – „Esmos paslaptis: Grbavica“], laimėjusime 2006-ųjų Berlyno kino festivalio „Auksinį lokį“, meistriškai papasakota apie moterį, priverstą atskleisti savo paaugelei dukrai, kad ši yra gimusi iš tokio prievertavimo. A. Jolie atveju bėda ta, kad bosnėms, kaip ir daugumai kitų aukų, nepatinka, kai i „ju karą“ kišasi užsieniečiai. Nieko naujo, kad aukos save laiko kompetentingiausiomis spręsti apie patirtą kančią – jei ne meninėje, tai bent moralinėje plotmėje. Svetimšliai dažnai kaltinami kančios „eksplatavimu“ pasipelnymo tikslais.

Deja, daugelyje Bosnijos karui skirtų meno kūrinių bosnių kančios vaizduojamos nevykusiai ar neadekvaciai. Traagiška patirtis negarantuota meniškos jos išraiškos. Priešingai, psichologiniai tyrimai rodo, kad aukos retai kada sugeba apibūdinti, ką teko patirti, ir juo labiau meno forma. Galbūt, kad debituodama kaip režisierė A. Jolie būtų sukūrusi pasibaisėtinai ir nejautrų filmą. O gal ir ne. Reikalavimas cenzūruoti filmą, kuris net nepastatytas, yra visiškas nesupratimas.

Nepamirškime ir kito svarbaus su masiniu prievertavimu susijusio fakto: tik dėl to, kad išniekintos moterys buvo linkusios apie tai kalbėti su žurnalistais, tarptautinių humanitarinių organizacijų atstovais, tyrėjais ir teisėjais (Hagoje), Bosnijoje ir Ruandoje vykdyti masinių prievertavimų sulaikė *tarptautinio dėmesio* ir 2002 metais buvo pripažinti „etinių valymų“ ginklu bei nusikaltimui žmoniškumui.

Itin problemiškas man atrodo ir pagrindinis bosnių moterų argumentas – esą jas žeidžianti pati mintis, kad kuri nors iš jų būtų galėjusi įsimylėti savo prievertautojų ir kaninkoją. Kodėl? Nes tai rodo, kad šioms moterims jų niekinėtai buvo ir tebéra pabaisos ir gyvuliai – šiuų atributų dažnai priskiriami karo nusikaltėliams. Kad galėtų prieš moteris griebtis seksualinio smurto (ar kankinti, žudyti), nusikaltėliai turėjo nužeminti savo aukas, užtuotu jų žmoniškuosis bruožus, degraduoti į ne-žmonių ar, kaip patys sakė, „atmatų“ lygmenį. Neigdamos kankintojų žmoniškumą, jų aukos elgiasi taip pat kaip jų skriaudėjai.

Aš neteigiu, kad prievertautos moterys turėtų viską užmiršti – tai neapsakomai sunku. Užmarštis, kaip ir atleidi mas, – itin asmeniškas dalykas. Bet nusikaltėlių nužmoginimas tik dar labiau apsunkina esminės problemos suvokių: mumyse visuose glūdi tiek gėrio, tiek blogio pradai. Niekas negali būti tikras dėl to, kurie iš jų pasireikš kritinėse situacijose. Tai labai nemalonai žmogiška savybė. Todėl, kad ir kaip paradoksaliai skambėtu, nužmogindami nusikaltėlius mes pateisiname jų nusikaltimus: jie tampa nebeatrakinčių už tai, ką padarė, nes yra ne žmonės, o tik gyvuliai.

Po teisybei, yra dar viena, labai rimta problema, su kuria susiduria per karą nukentėjusios moterys, kitokio pobūdžio pažeminimas, ir ne iš A. Jolie, o iš pačių aukų bendruomenės pusės. Mat masinio prievertavimo aukoms grižimas į normalų gyvenimą nebuvu lengvas. Dar visai nesenai šios moterys net neturėjo karo aukos teisinio statuso. Vadinas, negavo jokių pašalpų ir kitų socialinių privilegių, dėl to kėsdamos dar didesnę „gėdą“. Tai, kad jos nebuvu išstatytos pripažintos aukomis, iškilo aikštėn tik tada, kai J. Žbanić pastatė minėtą filmą ir parengė tarptautinę peticiją. Galiausiai prievertat patyriusios moterų teisinis statusas buvo pakeistas (išskyrus Serbijos Respubliką).

Taigi ar ne geriau būtų spręsti tikras problemas ir mažinti išniekintų bosnių moterų frustraciją, užuot išsigalvius naujas? Tos moterys neabejotinai labiau kenčia dėl to, kad be jokios kaltės tarsi paženklintosios yra nepriimamos savo bendruomenės, nei dėl kažkokios menamos meilės istorijos, kuriamos vienos ar kitos Holivudo žvaigždės.

Ginčai dėl ministro sprendimo Bosnijoje virė apie mėnesį. Kai draudimą atšaukė, buvo jau per vėlu. A. Jolie nusprendė filmą statyti Budapešte.

www.eurozine.com
Vertė Andrius Patiomkinas

Drįsti pakabinti ant sienos

Vaikstant po parodas kyla įvairių minčių. „Menas nereikalingas, bet tik menininkai to nežino“ – toks vienos instalacijos, eksponuotos ŠMC, pavadinimas. Atrodo, iš pradžių meno paskirtis buvo grožis, estetika – visai paprasta. Vėliau – pranešimas, naujuumas. Tai kiek sudėtingiau, šiame etape atskirkia meno vartotojų rūšys, iš žiūrovų reikalaujama interpretavimo, supratimo, intelektualinio išmanymo. Dabar, kai jau pragyvenome net įvairias diskusijas sukelusį postmodernizmą, meno paskirtį apibrėžti sunku. Sunku suvokti ir mėgti ne tik žiūrovams, bet ir patiemis kritikams. Šiuolaikiniai kritikai dažnai užsipluolami, kad paviršutiniškai apžvelgia kūrinius ar visai neapžvelgia parody, tačiau kiek galima kartotis? Toks klausimas iškilo naujaisiais metais aplankius Vilniaus dailės galerijas. Juk jei menininkai trokšta protestuoti, reikėtų suvokti, kad prie to pripramta, o vadinanamas pranešimas taip pat nesikeičia metams bėgant. Tad jei menininkai kartojasi, telieka nagrinėti tik formą, o ne pranešimą.

Vilniaus dailės akademijos ekspozicijų salėje „Titanikas“ – ilgamečių maištininkų, dailininkų grupės „Angis“ retrospektyvinė paroda. 1990-aisiais savo angžišką geluonių nukreipė į tradicines ekspozicijų erdves, kamerinę tapybą, dabar dailininkai prarado galimybę stebinti, nes menas jau pakankamai laisvas, žiūrovai nenustebtu pamatę ant sienos pakabintą kad ir mėšlo gabalą. Nors dėl to turbūt nesisieloja – toks ir buvo grupės tikslas. Kita vertus, „Angis“ įgijo istorinę vertę – grupės ideologo Jono Gasiūno įvardytį „dinozaurų“ neabejotinai žymi visą nepriklausomos šalies meno raidą. Taigi retrospektyvinė grupės paroda malonai primeina gan sunkią laisvo, nesuvaržyto meno pradžią Lietuvuje, o darbai, kurie turėtų stebinti, suteikia vieno ar kito dailininko kūrybos atpažinimo malonumą.

Muziejiškai veikia Ričardo Nemeikšio didelio formato kartonas „Labas rytas“ (2010), ant kurio vaizdas kuriamas įvairiaspalviais blizgučiais. Galbūt tai atsakas į popmeną – kurti jo paties priemonėmis, taip ironizuojant ir kartu iš jo tyčiojantis. Tačiau tai jau irgi praėjo, kas norėjo, žinutę gavo – masine kultūra pasibaisėjė intelektualai linksi galvomis ir pripažsta dar vieną formą išreišksti tai pačiai minčiai, o tie, kurie gyvena vadinaujo „popsu“, kam galėtų būti skirtingi ši kritika, to greičiausiai niekad ir nepamatys. Iš tapybos darbų išskiria Eimūčio Markūno „Topografinis pjūvis“ (2008), vienintelis grafikos darbas visoje parodoje. Šis itin preciziškai atliktas kūrinių šiek tiek kontrastuoja su ekspresyvia, nevaržoma kitų autorų darbų stilistika ir at-

skleidžia į meno sferą transformuotas realybės grožį.

Panašios mintys apie meno ribas ir naujoves kyla užsukus į galeriją „Akademija“, kur veikia Vitos Pečeliūnės paroda „Pollutio“. Šis pavadinimas, reiškiantis užteršimą, puikiai atspindi ir parodos konцепciją – ant sienų sukabinti studentų aprašinėti ir apipaišyti stalviršiai, paimti iš vienos Vilniaus dailės akademijos auditorijos. Kadangi prie vieno eksponato „dirbo“ tikrai ne viena dešimtis nuobodžiaujančių studentų, autorystės atskleisti neįmanoma. Tai lyg koletyvinis, bevardis menas, jei tai galime pavaudinti menu. Ginču čia išvengti nepavyks, lygiai taip pat kaip kalbant apie grafičius ant sienų. Tiesiog reikia pripažinti tai kaip reiškinį, populiarų dabartineje jauniosios kultūros kultūroje, o ar kabinti tai ant sienų kaip meną – reikėtų palikti daugtaški.

„Arkos“ galerijoje prieš pat Naujuosius metus atidaryta grupinė paroda „Peizažo mimikrija ir kamufliazas“. Vien parodos sumanymas kelia įvairių asociacijų, skatiniai kitaip pažvelgti į peizažo žanrą, dažnai lyg ir pasislėpusi miesto fone, to miesto keičiamą, transformuojamą. Tiesa, dailės mėgėjų nenustebins nacizmo aura alsuojantys Kosto Gaitanžių darbai, visai neseniai eksponuoti Senamiesčio menininkų galerijoje, taip pat tradiciniai Česlovo Lukensko asambliažai iš įvairių medžiagų, apibūdinami kaip „aptapyba“. Idomus Artūro Valiaugos sprendimas nuotraukas eksponuoti antrame plane, paslėptas už juodos spalvos keturkampių lakštų. Tai sukuria užmaskuoto miesto peizažo išpūdį, o praeidami pro jo darbus matome dėsninę seriją, lyg dėlio jomas skaidres, menininko pamėgtas kelių fotografijų montažo kompozicijas, atskirtas tamsos intarpais. Šiuolaikiniams peizažui atskleisti puikiai tinka ir Jono Gasiūno pamėgtą techniką atliktas darbas – tikri dūmai, rūksantys iš gamyklos kamino. Nieko ir nepridėsi.

Trumpai apžvelgę parodas iš naujo įsitikiname, kad vienos svarbių šiuolaikinio meno kriterijų – pakabinti ant galerijos sienos kažkai naujo, suvokiant tai kaip meną, ir laukti žiūrovų reakcijos. O ta reakcija, rodos, ir yra pagrindinis kabiukas – jei nustebins, šokiruos, vadinas, tikslas pasiekitas. Kitaip tariant, menas darosi orientuotas labiau ne į kūrių, o į suvokimą, kad vienas ar kitas dalykas gali būti traktuojamas kaip menas – nesvarbu, nuoširdžiai tuo tikint ar siekiant originalumo.

RŪTA JAKUTYTĖ

Prašymas

Jau norejau pradėt sakiniu: „Štai, pagaliau, ir su laukiau knygos.“ Bet, pagalvojusi, kaipgi aš laukiau, tokio sumanymo atsisakau. Juk po paskutinės (dabar jau priešpaskutinės), 2008 metais išleistos, Alfonso Andriuškevičiaus knygos paprasčiausiai gyvenau savo gyvenimą, dirbau savo darbus, skaičiau kitų autorių kūrinius – žodžiu, kaip ir visi keliau savo keliais ir keleliais... Nors, prisipažinsiu, jau prieš kokį pusmetį nagai niežėjo parašyti „Šiaurės Atėnams“ atvirą laišką, kad jie kaip nors „paspaustų“ ar dar kokiais nors įmanomais būdais paskatintų autorių vėl išleisti knygą. Ir nesvarbu, kas tai bebūtų – vertimai, esė ar 99 eilėraščiai (et, kad ir trylikai) – viskas džiugintų. Nes eilės „dūmai“ ir „10 anglakalbių“ jau skersai išilgai išskaityti, visaip kaip „sugromuliuoti“ ir „suvirškinti“, tačiau vėl ir vėl traukiams iš lentynos kaip koks stalo sidabras iš „bufetuko“ (na ir nevykės palyginimas).

Taigi, tada, prieš pusmetį, nugalėjo īgimtas mano drovumas (tarkim), o dabar virš pačės tiesiog šventinės naujos knygos skaitymo džiaugsmas. Štai kodėl negaliu nutylėti!

„Vėlyvieji tekstai“ – netikėti tarsi vasarą iš dangaus nukritusi snaigė. Ne ne, vėl nusišneku – dabar žiema, ne vasara, tačiau ši „snaigė“ tokia viliojančiai žalia, tokia smaragdinė. Skaitau tuos tekstus ir vis užverčiu, samoningai darydama priverstines pauzes, kad kuo ilgiau truktu šis pakylėjantis skaitymo malonus. Tačiau kaip besistengčiau, per porą dienų visi puslapiai tirpte ištirpsta...

O po savaitės atrandu – pasirodo, praleidau pratarę. Ir tik vėliau suvokiu – ne be reikalo KAŽKAS „paderino“ tokį skaitymo eiliškumą: būtent taip nutiesė „žibantį siūlėlį“, kad joks šešėlis neužtemdytų šventės. „Esu linkęs manyti, kad tai bus paskutinė mano knyga, nors vieną kitą tekstą gal dar ir parašysiu...“ Dabar suprantu – štai kodėl tada buvo „(prieš)paskutinės eilėraščiai“ (2005), o jau šitie, suprask, paskutinai. Ir man taip norisi kukliai, nuleidus akis, gal ir naišiai, bet nuoširdžiai (na, tikrai ne pamaiviskai) pašnibždėti autoriui: mielas Alfonsai A., yra dar tiek vienai įmanomų pavadinimų variantų – „Vėliausieji tekstai“, „Patys vėliausieji“, „Vėliausiuji vėliausieji“... Rašykite, verskite. Labai prašau.

ILONA JANULIENĖ

EVALDAS IGNATAVIČIUS

Lopytas

- Morta, kas rūtas kasa?
- Rokas rūtas kasa.
- O Kasta ląksto?
- Kasta pamokas mokos.
- O Rapolas moko?
- Rapolas pasakas sako.
- O mama lopo?
- Mama skaras lopo.

„Spindulėlis“, elementorius, 1928

*...lopytas, palenkta, atsiuvinetas...
labai gražus – seno tankaus
audimo*

*Viešpatie – tavo pradėtas
sq-siuvinys – raštai – sergantis
tymais*

*sūnus – dukra verčiau
turėjės*

būtum – lauktuva vienas kito...

*skilčiau – gausčiau – trupėčiau –
riedančius akmenis žiesdamas*

iš neklusnaus granito

Urtė Bimbaitė. Eskizas. 2009

Užgesink

*tylios šviesos negesta tik tolinas
kažkada jos turbūt buvo muzika
kol mama savo balsą paskolina
savo senstančią nuotrauką nusuka*

*ir tyla tyliai pakelia taikinį
o tamša tamsų vyną supjausto
imk sūnau šitą taurę – tai laikina
viskų jausti*

*iš nematomų sostų ir uostų
iš vandens iš tuščių partitūrų
kas ten gelstančius augalus glosto
kas ten žiūri*

Mėnulio fėjos

*nes visad būna priežastis
yra nematomų šokėjų
nes visad būna atpirkėjas
jungtis*

*lyg mènesienos siauras takas
be atminties ir be šviesų
o visa kita niekad vakar
tamsu*

Akmenu gatvė

*iš akmeningų akmenų
iš vandeningo vakar upių
éjau kliedėdamas dugnu
ten kur jau niekas neberūpi*

*éjau rūpēdamas kažkam
nepažadėjės nieko tikro
nušvitusiems dangaus daiktams
ir šitai šešeliuotai dykrai*

*kuri dejavo už manęs
ir pušimis suraižė dangų –
užverk bičiule langines
i mūsų ateiti per brangią
mums*

Karusele

*atvykstu
ima dėtis dalykai
iš nematomų knygų
ore*

*visas šitas koncertas už dykų
diriguoja tik frakas
do re*

*vakare
tempas ima greitėti
nesustabdomos stotys*

do si

*o turėtų būt dieviškai lėta
man šita žinomybė baisi*

2010-ųjų spalis

ROBERT GERNHARDT

Robertas Gernhardtas (1937–2006) – daugialypis šiandieninės vokiečių literatūros talentas: poetas, kritikas, eseistas, tapytojas, karikatūristas. Gimė Taline (Reval), jo šeima priklausė Pabaltijo vokiečių mažumai, 1939 m. repatriavo į Rytų Prūsiją. 1945 m. tévas žuvo kare. R. Gernhardtas Štutgarthe ir Berlyne studijavo tapybą ir germanistiką. Vienas iš satyrinio žurnalo „Titanic“ ir Naujosios Frankfurto mokyklos kūrėjų. Kelių esė ir eiléraščių knygų autorius. Kritikų ivertintas kaip reikšmingas lyrikas, sukūrės ir nemažai parodijų, satyrinių, absurdio eiléraščių. Pasirašinėdavo įvairiais slapyvardžiais. Pelnės kelias literatūros premijas. Svarbesni eiléraščių rinkiniai: „Švelnūs tikslai“, „Šviesūs eiléraščiai“, „K. eiléraščiai“, „Pavéluotas špagatas“ (išleistas po mirties). Eiléraštis „Visada“ – iš rinkinio „Isivaizduokime“.

Visada

Visada kas nors bus greitesnis už tave

*Tu šliauši
Jis eis
Tu eisi
Jis bėgs
Tu bėgsi
Jis skris:*

Kuris nors visada bus greitesnis.

Visada kas nors bus gabesnis

*Tu skaitysi
Jis mokysis
Tu mokysiesi
Jis tyrinės
Tu tyrinési
Jis atras:*

Kuris nors visada bus gabesnis.

Visada kas nors bus garsesnis

*Tu atsidursi laikrašty
Jis – enciklopedijoj
Tu pateksi enciklopedijon
Jis bus analuos
Tu atsirasi analuose
Jis jau stovės ant postamento:*

Kuris nors visada bus garsesnis.

Visada kas nors bus vertesnis

*Tave aptarinės
Ji skaitys
Tave skaitys
Ji ryte ris
Tave vertins
Ji pirkis:*

Kuris nors visada bus vertesnis.

Visada kas nors bus labiau mylimas

*Tave girs
Ji mylės
Tave gerbs
Ji garbins
Tau puls po kojų
Ji nešios ant rankų:*

Kuris nors visada bus labiau mylimas.

Visada kas nors bus geresnis

*Tu sirgsi
Jis jau gulės paslikas
Tu merdësi
Jis bus išėjės amžiams
Tu būsi nuteistas
Jis – išgelbétas:*

Kuris nors visada bus geresnis

*Visada
Visada
Visada.*

Kitoks, daug platesnis pasaulis

Kai Sajus mane pamatė pirmą kartą, per bendrabučio kaimyną émë siuntinéti meilés laiškus. Tai buvo Philo Collinso dainų tekstai, kuriuos jis, klausydamasis kasečių, bandé versti iš anglų kalbos. Kai mes pirmą kartą išėjome pasivaikščioti, jis pareiškė:

– Bučiuokimės!

Aš išišeidžiau dėl tokio tiesmukumo ir atsisakiau. Taip atsisakinédavau visada, bet Sajus labai norėjo draugauti. Kur buvę, kur nebuvę, mes jau ir sédédavome vienas pas kitą, tikriaus, gulédavome spyruoklinéje bendrabučio lovoje ir kalbédavomės aplinkui vaikštant kambario draugams. Dažniausiai jis man pasakodavo fizikos ir filosofijos teorijas, kurios jam buvo tikrasis gyvenimas, ir prieš mane vėrēsi begalinės žmogaus minties erdvės.

Sajus, mano pirmojo meilė, ir dabar yra taip arti manęs, kad nenustebčiau, jei jis užsimiegojės staiga išlištų iš kito kambario. Bet tada taip neatrodė. Jis nuolat mane erzino. Mes visą laiką ginčydavomės, aš jam atrodiu paviršutiniška, o jis man – įkyrus ir bjaurus. Jis mègdavo ateiti išgerti arbatus ir paskui atsisakydavo išeiti, galiausiai išeidavau aš pati, o jis palikdavau sédéti vieną savo kambarį. Sajus skusdavosi visiems draugams, kad nekreipiu į jį démesio, kol jo draugai émë žiūréti į mane kaip į beširdę kankinčią. O jei mano kambarje pasirodydavo nauji pretendentai, Sajus prisistatydavo ir riogsodavo tol, kol pretendentai išsiskirstydavo.

Bütent Sajus ir tapo mano pirmu keliavimo mokytoju. Pirmiausia jis pakvietė mane į pésčiuų maratoną. Dėl uolių mamos mokykloje nelankiau fizinio lavinimo pamoką, bet Sajus mane įtikino, kad penkiasdešimt kilometrų yra vieni niekai. Iš to keisto žygio atsimenu tik du dalykus. Pirmas – tai mano rudi „Raudonojo spalio“ gamybos batai, klaikiai trinantys kulnus, purvino kelio fone. Antras – gulinė apsklojė palapine, kurios nebepajégėme pastatyti, zvimbia uodai, ima lyti ir ten, kur padéta galva, susitelkia bala, aš vis traukiuosi po palapine, bet vanduo bėga iš paskos ir galva vis tiek baloje. Taip sunku kaip tame maratone nebuvo net sunkiausiuose žygiose.

Vasarą Sajus nusprendė mane vežtis į kalnus.

– O gal tu būsi labai gera turistė? – svarstė jis seno inventoriaus krūvoje žvejodamas man kareivišką kuprinę, batus, kates – prie batų tvirtinamus nagus eiti per ledą – ir kitus nezinomus daiktus.

Bildédama kupė į Kaukazą nejsivaizdavau, kad mano pasaulus praplyš, nes į jį nebetilps naujas, milžiniškas patyrimo srautas.

– Cykiai pamažuu uuuliaovojo! – baubė Sajus traukiny liaudies dainą visiškai nepataikydamas į natą.

Zigmas ir Irma tylėjo kaip pagauti, o aš drąsiai važiavau bet kur. Pirmą naktį palapinę pastatėme prie molinio gruzinų kaimo. Tas kaimas buvo toks egzotiškas, kad atrodė tiesiog netikras.

Ir štai išėjom. Valandą kopę į didelį žalią kalną, pasiekém gruzinų vienuolyňą. Ropšiantis alpinémis pievomis pakilo saulė, pasidaré karšta, nuo augalų émë kilti tirštasis rūkas. Netikéta kelią pastojo didžiulis Kaukazo aviganis. Gauruotas bestija artėjo šiepdamas dantis, mes atatupstī traukémės į sraunią kalnų upę, atrodė, kad jau galas, tik staiga atbego nedidelis berniukelis ir už ausies nuvedė besitį šalin. Milžiniški šlaitai buvo labai gražūs. Ir dabar tas vaizdas stovi akyse kaip tikrų tikriausia Dievo gyvenimo vieta. Ten tiek erdvės! Po kelių dienų užlipome ir į pirmą snieginę perėją keturių kilometrų aukštyste. Sajus buvo liepęs pasiūti šventinius rūbus, aš apsilikau išleistuviu suklele, pasiémėme Lietuvos vėliavą ir nusifotografavome. Lipdami žemyn paklyde iрépliojome į statū kanjoną. Netruikus pasklidio dvokas – Irma iš siaubo apsikakoju si tyliai bandė prauštis kalnų upelyje. Ant kanjono šlaitų skynéme čiobrelius skaniausiai pasaulyje arbatai. Bütent tie čiobreliai, į kuriuos žiūréjome tam, kad nežiūrétume žemyn, viską ir išgelbėjo.

Po kelių dienų priėjome vulkaninę plokštikalnę. Manau, toks turėtų būti ménulis – didelė plynaukštė, kiek apripi akių išraižyta akmenutų keliukščiu. Sajus tarp jų makalavosi, makalavosi, kol galiausiai pareiškė:

– Kodėl mes iš viso turime eiti? Geriau mąstykime apie gyvenimo prasmę

Ir atsišėdo meditacijos poza.

Po valandos mano kantrybė trūko.

Mindaugo Lukošaičio piešinys

– Jei jūs neinate, eisiu viena.

Zigmas išbėgo paskui mane. Kuo toliau ėjome, tuo klaidžiau darési, bandéme grįžti atgal, šaukti Sajų, bet akmenų labirintas sugerdavo visą garsą. Laimei, vakare pasiekéme ezerą, prie jo jau buvo Sajus su žemėlapiais. Sajus ir toliau išsidirbinėjo. Kai su Irma nuėjome praustis, jis atsisakė nusigrežti:

– Man gera į jus žiūréti, jūs irgi galite žiūréti į mane nuoga.

Bet bütent tą naktį supratau, kaip nenoriu jo prarasti, ir pirmą kartą gyvenime pajutau tai, kas vadinama potraukiu. Potraukis atrodė taip: keistas karštis, įelektrintas kūnas ir kraupus ezero vaizdas pro atsegta palapinę vidury kalnų. Platūs Sajaus pečiai man atrodė tokie vyriški, o jis glostė mane kaip mylimą vaiką. Tik štai iš pasimylėjimo nieko ypatingo neišejo: jis nežinojo, kaip mane glamonéti, aš ne-drįsau aiškinti ir pirmas kartas baigėsi labai banalai.

O juk tai buvo tik žygio pradžia! Mes lipome vis aukščiau ir aukščiau, link Kazbeko. Primusai veikė vis blojau, liudydami, kad jau esame pavojingoje erdvėje, miegojom ant ledyno šalia milžiniškos, regis, alsuojančios sniego sienos, kaip sustingusios bangos. Aplinkui – né vieno žmogaus kilometru kilometrais. Darési neramu. Pradėjome kopti į statū sniego šlaitą. Ipusėjus kalną, Zigmas, kuris buvo pririštas prie manęs, staiga paslydo ir émë dideliu greičiu lėkti žemyn. Ilgą sekundę stebėjau tolstantį žmogiuką, rankoj spausdama karabiną – gal at-kabinti tą Zigmą? Kam reikia dviejų lavonų? Likus keiliems virvės centimetrams Zigmas sustojo, o aš už tą ketinimą ir dabar negaliu sau atleisti.

Slidinédami tarp plyšių stūmémės pirmyn. Reljefas darési vis nepatogesnis, šiaip ne taip užsiropštėme net į neigiamo kampo sieną ir štai galų gale perėja! Išsitraukėme lašinius, šokoladą, Sajus iškrapštė iš turo raštelį ir žagtelėjo:

– Mes paklydome... sunkiausia perėjos kategorija, 3b.

Tik tada susipratome prieiti prie šlaito, nuo kurio reikės leistis, ir pamatėme visiškai stačią sieną, be jokio dugno. Surišome ir nuleidome abi virves, bet jos tabalavo ore. Émë snigti. Tam sniege, keturių su puse kilometro aukštyste pratupéjome tris dienas.

Ketvirtą dieną émëme krautis daiktus. Kaukė vėjas, Sajus krapštėsi, mes sustingę laukėme, man darési vis baisiau ir baisiau.

– Ar gali greičiau?!

– O kur mes skubam? Juk vis vien neišeina nulipti.

Pašokau iš vietas ir tvojau jam per veidą. Sajus loštelėjo, sučiupo mano rankas ir suspaudė. Po kelių minučių Irma prasidėjo isterija – ji émë raudoti, nes iš šalčio nebegalėjo pajudinti kojų pirštų. Tai mane tarsi pažadino. Paéjom gerokai į šalį ir vėl pakabinom virvę. Zigmą émë ja leistis. Jis leidosi, leidosi, kol pradingo rūke. Staiga virvė atsipalaikavo.

– Kuur tuuu? – šaukėme.

– Nesileiskite čiaaa... – vos išgirdome silpną aidą iš apačios.

– Kaip tu? Kas atsitiko? Ziiigmai! – dar ilgai šaukėme, bet niekas nebeatsiliepė.

Puolėme ieškoti kito nusileidimo. Kai radome mažiau statū šlaitą, greitai priéjome ledokrytį ir prasidėjo plyšiai. Leda buvo nusétas akmenukais ir katės slidinėjo kaip ant ratukų. Peršokus vieną plyšį, atsirasdavo kitas ir atrodė, kad mes jau niekada nebenusileisime. Kas atsitiko Zigmui? Kas dabar bus? Staiga pajutau, kad slystu plyšin! Bejegiškai bandžiau iškirsti ledkirčiu į kietą ledą, plyšys artėjo, artėjo... kol Sajus staiga sučiupo mane už kuprinės. „Velnias, ogi aš žauriai noriu gyventi!“ – pagalvojau. Kai galiausiai pasiekéme žolę, ji buvo tokia žalia, tokia lygi, tiesiog gyvybės oazė. Sédėjome su Sajumi milžiniškų kalnų akivaizdoje. Tą momentą Dievo buvimas buvo visiškai akivaizdus. Kai noriu susitikti Dievą, visada prisimenu tą vietą.

Kitą dieną toluoje pamatėm žmogeliuką – tai buvo Zigmą! Jis sėdėjo užsidengęs akis, pasirodo, dėl blogų akinių nuo deginancio ultravioletinio žemyn. Iš pradžių atsargiai perspėdami apie kiekvieną akmenį, paskui vis šiurkščiau, šiurkščiau. Jie tylėjo. Tolumoj pamatėme turistų grupę. Jie mums paskolino akių lašą ir Zigmui su Irma émë gereti. Atrodė, kad tuoj pat pasieksime kaimą. Bet kaimo vis nebuvo. Mes paklydom ir nebežinojom, kur esam.

Baigėsi maistas. Nuo alkio neskaudėjo, bet buvo kažkaip baisu. Sustodavome vakare, pastatydavome palapinę, pasišildydamo vandens su čiobreliais ir eidavom miegoti. Iš ryto vėl karštas vanduo. Paskui baigėsi benzinas ir nei vakare, nei iš ryto nebedarydavom nieko, tiesiog eidavom miegoti. Atrodė, kad viskas taip pat, bet tarsi kitaip, tarsi viską persmelkė kokia radiacija. Po trijų dienų toluoje pasirodė kaimas. Pirmiausia sutikome šimtametę senutę, višiskai nesunkiai užropojusi į bažnyčią, stovinčią ant kalno, o mes vos begalėjome nuo to kalno nulipti. Duona, kuriros nusipirkome tame kaime, buvo dieviško skonio. Kai galiausiai pasiekéme Gruzinų karo kelią, ryžtingai pastačiau ant jo savo žygio batus, širdyje visam laikui atsisveikindama su kalnais.

Po nelaimingojo aklujų tempimo nuo keturių kilometrų aukščio Zigmą ir Irma su mumis nebenorėjo draugauti ir dviese autostopu išvažiavo namo, o mudu su Sajumi nuvykome į Tbilisi. Bilietai namo nusipirkti nepavyko. Buvo baisiai karšta. Atsisédome pagrindinėje miesto aikštėje, valgėme ledus ir laukėme. Ko? Kažkokio išgelbėjimo. Ir tikrai – prie mūsų priėjo žmonės ir pasiūlė pas juos apsistoti. Po kelių dienų mus pakvietė kiti žmonės. Dieną vaikščiodavom po miestą. Neturėjome nei plano, nei krypties, todėl sukrom ratus tom pačiom gatvėm, retkarčiais rasdamis ką nors naujo. Mes vis ginčijomės. Nors pats nežinojo, ką nori, Sajus norėdavo man vadovauti. Kartą, kai sumanau pasivaikščioti viena, jis stipriai pačiupo mane už rankos ir nepaleido. Mes taip išnirtingai, kad jis iki kraujų nudrėskė man odą.

– Na kodėl tu nuo manęs vis bėgi?

Ašaros ritosi jo veidu ir aš verkiau kartu su juo. Jis tvirtino:

– Tu mane myli, aš žinau!

Bet man tai nebuvo akivaizdu. Viename muziejuje netyčia pasimetém. Patikrinusi visas salės, suvokiau, kad Sajus tikrai dingo. Kai staiga jis pamačiau koridoriaus gale, mane persmelkė toks stiprus jausmas, kad ne tik Tbilisis, bet ir patys kalnai, palyginti su juo, atrodė niekai.

Audru amžiuje

Irène Némirovsky. *Prancūziška siuita.* Istorinis romanas. Iš prancūzų k. vertė Goda Bulybenko. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2010. 502 p.

„Išvykstu į kelionę“ – tai buvo paskutiniai rašytojos Irène Némirovsky žodžiai, pasakyti dviečiai mažametėms dukroms Denise ir Élisabeth prieš ją išsivedant kareiviams 1942 metų liepos 13 dieną. Tai buvo jos paskutinė kelionė, kelionė į amžinybę – po mėnesio, rugpjūčio 17 dieną, ji žuvo Osvencimo dujų kamerioje. Dar po kelių mėnesių į Osvencimą buvo išvežtas ir jos vyras bankininkas Michelis Epsteinas, taip pat žydas, į Prancūziją emigravęs iš Rusijos. Dukroms liko prieš pat išvykimą Irène Némirovsky rašyti rankraščiai. Kad tai romanai, vyresnoji dukra sužinojo tik tada, kai ēmė juos skaityti po 60 metų. Iki to laiko jai buvo skausminga liesti rankraščius, nes manė, kad tai sunkių karo metų dienoraščiai. Būtent dukros, tuomet dar mažametės, karo metais tuos rankraščius išsaugojo, lagaminą su jais tamypdamos iš vienos slėptuvės į kitą, – lietuviško leidimo viršelis su senoviško lagamino kraštu kaip tik puikiai iliustruoja šią „Prancūziskos siuitos“ rankraščių istoriją.

Kai vyresnoji dukra 1996 metais pradėjo skaityti rankraščius, paaiškėjo, kad tai romanas, rašytas karo pradžioje. Tiksliau, dvi rašytojos Irène Némirovsky sumanyto romanų ciklo dalys, nors pats ciklas liko neužbaigtas. Pirmą kartą romanas publikuotas 2004-aisiais Prancūzijoje, tais pačiais metais ten pelninė prestižinė „Prix Renaudot“, buvo išverstas į anglų kalbą ir išleistas Didžiojoje Britanijoje. Po dvejų metų išleistas JAV. „Prancūziskos siuitos“ pasirodymo proga 2005 metais rašytojos vyresnoji dukra Denise Epstein BBC sakė: „Didžiausias džiaugimas man yra žinoti, kad knyga skaitoma. Tai nepaprastas jausmas, tarsi mano motina sugrįžtų į gyvenimą. Tai rodo, kad naciams nepavyko jos nužudyti.“

Iš tiesų, knyga prikelia rašytojai gyvenimui. Prikelia visai natūraliai ir pelnytai – geru, šiuolaikišku ir istorinių detalių prisodintu tekstu. Parašyta jau tada Prancūzijoje žinomas rašytojas, tarpukaryje išgarsėjusios savo kūryba, išleidusios daugiau nei dešimt knygų – pagal porą iš jų („David Golder“, „Le Bal“) buvo pastatyti filmai. Rašiusios turtinė prancūzų kalba, nors ji Irène Némirovsky nebuvo giminė. Rašytoja gimė 1903 metais Kijeve turtinė žydo bankininko šeimoje ir 1919 metais po bolševikų revoliucijos emigravo į Paryžių, Sorbonos universitete studijavo literatūrą. Dar gyvendama Ukrainoje prancūzų kalbos išmoko iš prancūzės guvernantes. Prancūzų kalba parašyti visi jos romanai, išleisti tarpukariu ir jau po mirties. Iš karto po Antrojo pasaulinio karo buvo publikuoti keli dar neskelti Irène Némirovsky kūrinių („La Vie de Tchekhov“, „Les Biens de ce monde“, „Les Feux de l'automne“). O su miestu rankraščių atradimu ir jų publikavimu XXI amžiaus pirmajam dešimtmetyje prasidėjo tikras rašytojos renesansas. Šiame dešimtmetyje Prancūzijoje išleisti keli jos dar neskelti kūrinių („Suite Française“, „Le maître des âmes“, „Chaleur du sang“). 2009-aisiais Hamburgo operos teatre pastatytą opera pagal jos dar 1930 metais išleistą romaną „Le Bal“, muziką sukurė kompozitorius Oscars Strasnoy.

Kaip minėta, Irène Némirovsky renesanso pradžia kaip tik ir siejama su „Prancūziskos siuitos“ išleidimu Prancūzijoje 2004 metais. Palyginti greitai turime ir lietuvišką šios knygos leidimą. Jis yra puiki pažinties su šia rašytoja pradžia (tā pažinti galima papildyti ir 1933 metais Kauno lietuviškai išleistu jos romanu „Meilė ir auksas“ (vertė J. Griška; kalba taisė ir tekštą lyginė E. Viskanta). Puiki pradžia, nes leidinys iš tiesų leidžia pažinti Irène Némirovsky kūrybos savitumą ir tragiską likimą. Knygą sudaro dvi dalys – romanai „Birželio audra“ ir „Dolce“ – bei priedai: dienoraščio fragmentai apie Prancūzijos padėti ir „Prancūziskos siuitos“ planą bei 1936–1945 metų korespondencija. Knygą užbaigia informatyvus Myriam Anissimov pabaigos žodis apie rašytojos gyvenimą ir kūrybą.

Būtent iš priedų sužinome, kad „Prancūziską siuitą“ Irène Némirovsky raše prasidėjus Antrajam pasauliniam karui. Raše nepalankiomis sąlygomis. Kaip matyt iš dienoraščio fragmentų, aiškiai suvokdama nerimą keliančius dalykus: grėsmę paklūti į koncentracijos stovyklą, žydų statusą ir kt. (p. 443). Bet, kaip raše savo redaktoriui, „rašyamas man padeda laukti“. Tai sunkiai, įtemptai situacijai išverti, kaip pati sako, reikalininga Sizifo stiprybė – nujaučiant mirtį gyventi taip, lyg mirtis nestovet už nugaros. Dienoraštyje ji užsimena: „Man nestinga nei drąsos, nei kantrybės, / Bet tikslas toli, o laiko vis mažta“ (p. 444).

Tas tikslas, kuriam įgyvendinti laiko vis mažėjo – tai romanų apie karą ciklas. Ciklą turėjo sudaryti penkios dalys („Audra“, „Dolce“, „Nelaisvė“, „Mūšiai“?, „Taika“?) (p. 450), – norėčiau parašyti ne kelis tomus, o vieną didelį 1000 puslapių toma“ (p. 452). Prieš akis Irène Némirovsky turi sektiną modelį – Levo Tolstojaus „Karą ir taiką“. Pati ciklo antraštė „Prancūziską siuitą“ yra nuoroda į to paties pavadinimo Johanno Sebastiano Bacho kūrinį: romanui suteikiama muzikinė kompozicija, jis sudarytas iš atskirų dalių, kurias kaip muzikos kūrinyje sieja stilius, tonacija. Iš to ciklo suspėjo parašyti tik dvi pirmąsias dalis. Abi jos užbaigtos, kiekviena turi savitą siužetą ir struktūrą. Jas jungia bendra romano koncepcija, kurią rašy-

toja dienoraštyje nusako taip: „istoriniai [...] įvykiai turi išnirti tik kaip fonas, kuriame turi detalai išryškėti kasdienis gyvenimas ir jausmų plotmė“ (p. 456). Ir tikrai tose dviejose dalyse didieji istoriniai karo įvykiai išlieka kaip fonas, daugiausia dėmesio skiriama to laikotarpiu kasdienio gyvenimo detalėms ir personažų jausmų plotmei išryškinti. Romanė vaizduojama karo tikrovė, bet ne kovinė, o labiau kasdienė. Vaizduojama nebanaliai, nebuitiškai. Rašytoja gerai perteikia karo metų tragedijos dvasią, parodo, koks yra gyvenimas „tos neapibrėžtos, nuolat kintančios, gąsdinamai artėjančios erdvės, kurių žmonės vadino „karu“ (p. 151), akivaizdoje.

„Prancūzijoje siuite“ vaizduojama žmonių, ištiktų istorijos kataklizmų, gyvenimo panorama. Pirmoji dalis „Birželio audra“ parašyta kaip tragikomiškas įvykių kaleidoskopas, gan šiuolaikiškai iš epizodų sukonstruota it mozaika. Antroji dalis „Dolce“ – gan melancholiškas, labiau tradicinės siužetinės linijinės pasakojimas, paremtas vienos vienovės principu. Pirmoje dalyje istorinis fonas yra 1940-ųjų birželis, kai Prancūziją okupuoja vokiečiai ir jau artėja prie Paryžiaus. Romanė vaizduoja, kaip, išgąsdinti artėjančio priešo, iš Paryžiaus bėga jo gyventojai, apimti panikos bėgliai užplūsta Paryžiaus apylinkių kelius ir miestelius. Antroje dalyje istorinis fonas jau yra 1941-jeji, kai Prancūzija yra okupuota vokiečių. Čia pasakojama, kaip į nedidelį Biusi miestelį ižengia vokiečių kariuomenė ir čia apsistoją nuo Velykų iki birželio pabaigos, kai sužino, kad prasidėjo Vokietijos karas su Rusija ir tada vokiečiai perkeliami kariauti su rusais.

Abiejose romano dalyse daugiausia dėmesio skiriama kasdienio gyvenimo detalėms. Pirmoje dalyje – kaip bėgliai bėga iš Paryžiaus, kaip reaguoja į žinią apie pavoju, kokius daiktus susideda kelionei, kokių vargų patiria kelyje, kokie jausmai ir mintys juos užplūsta. „Birželio audra“ prasidėda oro pavojaus paskelbimu Paryžiuje 1940 metų birželį: „Nors naujienos toli gražu nebuvu geros, žmonės išliko ramūs. Niekas negalėjo tuo patikėti. Nebūtu patikėjė, net jei būtų buvus paskelbtą pergalę. „Nieko čia nesuprasi“, – sakė žmonės“ (p. 11). Iš Paryžiaus bėga turtingų miestiečių Perikanų šeima, per penkiasdešimt tūriantių rašytojas Gabrielius Kortė, banko darbuotojai su tuo skirtingais Morisais ir Žana Mišo, šešiasdešimtmmetis porceliano dirbinį kolekcininkas Šarlis Lanžlė. „Birželio audroje“ pasakojama, koks likimas ištinka visus šiuos bėglius ir kaip kai kurie iš jų praėjus pavojui sugrįžta į Paryžių. Romanas baigiasi 1940–1941 metų žiemos aprašymu. „Dolce“ dalyje pasakojama, kaip Biusi miestelyje per pačias Velykų mišias pasirodo vokiečių kariuomenė. Apsistoje prancūzų namuose, vokiečiai išeina susipažinti su miesteliu. Miestelyje kabina plakatus su išpejimais, kas draudžiamas daryti. Jaunas, dailiai sudėtas vokiečių karininkas Brunas fon Falkas apsigyvena turtinguose žemvaldžių Anželjė namuose – čia gyvena senyva motina Anželjė, kurios sūnus Gastonas yra patekę į vokiečių nelaisvę; jos marti, gražioji, tylioji Gastono žmona Liusilė, anytos nekenčiamas dėl to, kad nesiilgi savo vyro, – Liusilė žinojo, kad jo aistra buvo pinigai, žemė ir meilužė. Prieš apgyvendindamas vokieti, nuo jo lyg nuo priešo slepia maisto atsargas, visus matomus daiktus (vazas, pagalvėles, paveikslus), palieka tik būtiniausius. Bet kai vokietis iškuria Anželjė namuose, tarp jo ir Liucilės užsimezga meilė. Liucilė sužavi dailios vokiečio rankos, didelės akys, jo muzikos ir knygų meilė, protingumas ir geras išsiauklėjimas. Sužavi, nors ir žino, kad šis dvidešimt ketverių metų karininkas yra vedės. Liucilė pagalvoja: „Dieve mano, štai koks tas karas... Prieš kareivis – toks pat žmogus kaip ir kiti“ (p. 262). Kaip ir Liucilė, trokštantis gyvenimui, kurį atėmė karas: „Gyvenimo šaukėsi. Dieve mano! Gyvenimo! Kiek dar laiko tėsis šis karas? Kiek dar metų ji bus priversta gyventi palengva, tarsi pasmerkta niūriam žiemos miegui [...]“ (p. 270).

Abi „Prancūziskos siuitos“ dalis jungia bendra koncepcija. Kaip ją nusako Irène Némirovsky, „romanas [...] turi atspindėti kovą tarp asmeninio likimo ir visuomenės likimo“ (p. 454). Parodyti, anot rašytojos, kaip „visuomenės likimas ir asmeninių likimai yra glaudžiai susiję“ (p. 452) priešpriešos būdu: „ši priešprieša tarp visuomenės ir asmeninio likimo visada atsiranda per perversmus, ir jis nėra logiška, o, atvirkšciai, kyla instinktyviai“ (p. 455). Dominuojant mintis yra ta, kad rūpestis dėl asmeninio likimo nustebila rūpesti dėl visuomenės likimo. Dalyje „Dolce“ parodomą, kaip asmeninis žmogaus, net ir karo metais instinktyviai siekiančio laimės, likimas atsiribuoja nuo visuomeninių aplinkybių. Iš vienos pusės karo metai, taučios likimas; iš kitos pusės asmeninis gyvenimas – Liucilė ir jos name apsigyvenęs vokiečių karininkas, jų meilė vienas kitam, išreiškiantis gyvenimo pilnatvės ilgesį, norą patirti tikrą gyvenimą, kurį iš jų atėmė karas: „Iš mūsų viską atėmė! Meilė, šeimą... To per daug!“ (p. 342) Panašiai ne vienas romanai „Birželio audra“ veikėjas yra abejingas visuomenės likimui ir kremtasi dėl savo asmeninio likimo. Išimtis čia būtų kunigas Filipas Perikanas ir jo jaunesnis brolis skautas Juberas. Pirmasis, prasidėjus visuotiniam bégimui iš Paryžiaus, savanoriškai lydi iš prieiglaudos evakuojamų trisdešimties našlaičių grupę (galiuose vaikai jų užmuša). O septyniolikmetis Juberas trokšta tik vieno – ne bailiai bėgti iš Paryžiaus, o išsilieti į prancūzų karių gretas ir kovoti už Paryžių ir tėvynę.

Skaitytojai iš tiesų sukrečia ne karinių išpuolių ar susišaudymų vaizdai (jų „Prancūziskoje siuite“ tik keli), o kontras-

tas tarp asmeninio likimo ir visuomenės likimo. Kaip rašytoja rašo dienoraštyje, viskas romanė yra paremta kontrasto principu: komedija kontrastuoja su tragedija, „vienas žodis apie skurdą – dešimt apie savanaudiškumą, baimą, uždaras kasčias, nusikaltimus“ (p. 447). Vienas žodis apie karo tikrovę, kitas apie gamtos grožį, vienas apie baimę ir savimeile, kitas apie drąsą ir pasiaukojimą. Štai 1940 metų birželį Paryžiuje paskelbiamas oro pavoju, toluoje girdėti patrankų šūviai, o ant Paryžiaus šaligatvių, krantinės parapetų, Dievo Motinos katedros bokštų skeleidžiasi sidabriškai švininė šviesa. Iš Paryžiaus bėgantis kolekcininkas Šarlis Lanžlė nerimauna dėl to, koks likimas laukia Prancūzijos katedrą, pilį, muziejų, o kai kelionėje jam baigiasi degalai, pavagia jų iš mandagiai pakalbintų pakeleivingų jaunu sužadėtinė automobilio. Romano veikėjai gyvi, dinamiški. Kaip Irène Némirovsky rašo savo dienoraštyje, „ivykiai tokie įtempti ir tokie sukrečiantys, kad žmonės, kurie juos patiria, be abejonių, pasikeičia“ (p. 448). Rašytoja aprašo veikėjų jausmus, juos dramatizuoją, atskleidžia kaip gyvą vyksmą – pačių veikėjų ir pasakotojo akimis. Romanas turi psichologinę gelmę: būtent psichologiskai čia aiškinama karo meto žmonių jausena, mąstysena ir elgsena. O tokios savykos kaip „patriotiškumas“, „nepatriotiškumas“, „rezistencija“, „kolaboravimas“ būtų tik abstrahavimas nuo psichologinės tikrovės.

Romanas įdomas ir vertingas dėl istorinių detalių – 1940–1941 karo metų kasdienės tikrovės aprašymu. Jie palieka vizualiai ryškų įspūdį – tiesiog užburia tarsi realistinių dokumentinių kinematografijos vaizdai. Skaitydamas romaną jautiesi, lyg vartymu karo meto nuotraukų albumą.

Lietuviškas „Prancūziskos siuitos“ vertimas gerai perteikia karo meto tikrovės likimą, rašytojos stiliaus paprastumą. Vertimo kalba tiksliai, substanciali, sintaksė nėra visai susiuolaikinta, ji leidžia pajusti, kad tai karo metų tekstas, parašytas gražiai, nesudėtinga literatūrine kalba. Čia tinka ir tokie retesni žodžiai ar skolinių kaip „stovom“, „klaupykla“, „furažka“. Gal tik voikiškus žodžius, esančius romano tekste, buvo galima paaikinti išnašose.

I akis krinta tai, kad „Prancūziskoje siuite“ nieko nekalbama apie žydus, apie ju baisų likimą karo metais. Tarsi sąmoningai vengiama liesti šią temą. Apie žydų likimą byloja ne šis romanas, bet paties rašytojos biografija. Irène Némirovsky patyrė antisemitinių įstatymų žiaurumą – karo metais jos banko sąskaitos buvo išaldytos, jai, kaip žydų kilmės rašytojai, buvo draudžiama publikuotis. Pasitraukusi iš Paryžiaus į Isi Leveko miestelį, kaip ir jos vyras, turėjo nešioti geltoną žvaigždę. Irène Némirovsky kaip žydų rašytoja savita tuo, kad laikėsi antisemitinių pažiūrų. Dar prieš karą ji publikuodavo straipsnius Prancūzijos antisemitiniuose žurnaluose „Candide“ ir „Gringoire“. Sunku pasakyti, kokie buvo jos motyvai – gal taip siekė asimiliuotis su prancūzų visuomene, atsiriboti nuo savo žydiškų šaknų, apsaugoti save ir vaikus nuo stiprėjančio antisemitizmo. Gal panašiai motyvais vadovavosi ir 1939 metais su šeima priimdamas krikštą ir katalikų tikėjimą. Todėl nestebina romano katalikiški motyvai. Gal kiek labiau stebina tai, kad rašytoja, Prancūzijos žydė, vokiečius vaizduoja ne kaip klastingus karius ar krauso ištroškias pabaisas, koks buvo išankstinius prancūzų nusistatymas, bet kaip žmones, besistengiančius tinkamai elgtis su vietas gyventojais. Nors karas juos padarė priešais, bet, kaip byloja pasikartojantis „Prancūziskos siuitos“ motyvas, jie yra „tokie patys žmonės kaip ir mes“ – geranoriški, pagarbūs, trokštantys žmogiškos šilumos ir patogumų.

Tai tragiško likimo rašytoja ir tragiško likimo romanas. Pilnas subtilių potėpių, karo meto tikrovės detalių, originalių įžvalgų apie žmogaus prigimtį ir likimą. Skaitydamas knygą kažkas užkabina širdį, gal kontrastas tarp šviesos ir tamsos, gėrio ir blogio, karo kasdienybės fragmentų, greitai pralekiantis, bet dramatiškas, transformuojantis žmones, juos sutrikdantis, pastatantis likimo nežinomybės akivaizdoje, tarsi laukiant kažko baisaus, bet kartu kabinantis į guodžiančią gyvenimo kasdienybę, tokia, kokia ji yra karo metais. Skaitydamas jauti, kaip visa tai gyva ir tikrovė, kaip arti tų aprašytų dalykų yra rašytoja. Dalykų, perteiktų ne kaip reportažas, o kaip meno kūrinių, su menine tikrovės refleksija. Aprašytų iš tam tikros distancijos, lyg žiūrint į ivykius iš šalies, lyg susitaikius su savo nežinoma lemtimi, neturint jokių iliuzijų, viena koja jau esant kažkur anapus.

Pasak užsienio kritikų, „Prancūziską siuitą“ gali būti laikoma pirmuoju grožinės literatūros kūriniu, parašytu apie Antrajį pasaulinį karą. Paradoksalu, bet tas pirmasis romanas apie šį karą atrandamas taip vėlai, kai apie tą laikotarpi jau prirašyti kalnai romanų. Ir nustebina savitumu, savitū balsu užfiksuoja subtilia karo kasdienybės patirtimi. Tai neabejotina grožinės literatūros apie karą klasika.

Raitininkų kaimo šventės

Naujujų metų išvakarėse žmonės ilgai va-
karodavo ir neidavo gulti. Visi laukdavo dvy-
liktos valandos ir Naujujų metų pradžios. Jei-
gu atsigulei ir užmigai nesulaukės Naujujų,
tai apsnūdės ir neišsimiegojės būsi visus atei-
nančius metus. Visi su nekantrumu laukdavo
Naujujų spėliodami, kokie jie bus: geresni ar
blogesni, linksmesni ar liūdnesni. Išvakarėse
buvo buriamą, spėliojama ir ginčijamas.

Mergaitėms labai rūpėjo, ar ištekės ateinančiais metais, o jei ištekės, tai koks bus vyras: aukštas ar mažas, turtingas ar vargas, gražus ar negražus. Šeimininkams svarbiausi klausimai: ar bus derlingi ateinantieji, ar gerai derės javai, ar veisis gyvuliai, ar nebus gaisrų, sausrų, viesulų ir kitokių nelaimių. Seneliams rūpėjo, kaip augs anūkėliai, ar neužpuls ligos, ar išgyvens dar tuos ateinančius metus.

Pagal Naujujų metų dieną spėliojo, koks kitais metais bus oras – lietingas ar sausas, su didelėmis audromis ar ramus. Jeigu tą dieną lyja (retai pasitaiko), tai ateinantys metai bus lietingi, javai išguls, supus, sužels gubose rugiai ir kiti javai, supus laukuose bulvės. Jeigu pirmoji metų diena giedra, tai ir derlius bus geras. Jei apsiniaukęs ir dar su tirštu rūku oras – siaus ligos, mirs žmonės. Jeigu sninga dieną – mirs jaunesni, jei naktį – mirs seneliai. Jeigu kieme ar sode nerimauja paukščiai, tai ateinančiais metais bus daug svečių.

Nuo žmonių elgesio šią dieną labai daug priklauso, kokie jie patys bus ateinančiais metais. Todėl stengési būti geri, malonūs, paslaugūs, linksmi, nesiginčyti, nesibartti. Svarbu, kokią pačią pirmą žinią išgirsi Naujujų metų dieną – blogą ar gerą – tokie bus ir ateinantys metai. Eidamos miegoti panelės surašydavo ant lapelių 12 vyriškų vardų, o du palikdavo tuščius ir pasidėdavo po pagalve, prieš tai juos sumaišiusios. Naktį pusiau mieguista turi ištraukti vieną lapelį, ir tokiu vardu, koks yra užrašytas lapelyje, bus jos būsimas vyras. Jeigu ištrauks tuščią lapelį, tai teks dar pamergauti. Ši žaidimą gali žaisti ir kavalieriai, tik ant lapelių reikia surašyti moteriškus vardus. Svarbi sąlyga – ištraukto lapelio negalima užsidegus žiburių perskaityti, o tik prašvitus dienai.

Susėda panelės ir kavalierai aplink stalą, o viduryje stalo ant gabalėlio vaško įsmeigia degantį degtuką. Tada kas nors paklausia: „Kas mane myli?“ ir laukia, kol degtukas visai sudegs. Tada žiūri, i kuria puse pasvyra dūmai. Ant stalo po viena lėkštė padeda žiedą, po kita – pinigą, po trečią – raktelį, po ketvirtą – sagą, po penktą – antpirštį su vandeniu, po šeštą – rožinį. Lékštelės sukeičiamos vietomis. Jei ištraukia rožinį – liks senmergė ir taps davarke; jei antpirštį su vandeniu – gaus vyra girtuoklį; jei raktelį – taps namų šeimininke; jei sagą – ištakės už siuvėjo; jeigu žiedą – bus vestuves; jei pinigą – ištakės už turtuolio. Būdavo ir kitokių burtų – pagalių, žirnių, pupų skaičiavimas ir t. t. Naujujų metų išvakarėse visi pasilinksminimai buvo šeimyninio pobūdžio, visi atsilankę svečiai dalyvaudavo bendruose žaidimuose, būrimuose. Taigi susirinkusiųjų ratelis būdavo nedidelis: 6–8, daugiausia 10 žmonių.

Trijų karalių šventės metu tik paminėdavome tris išminčius iš Rytų – Kasparą, Melchiorą ir Baltazarą, kurie Kristui gimus pamatė danguje žvaigždę ir jos vedami atvyko pasveikinti gimusio žyđų karaliaus. Erodas, tai išgirdęs, apstulbo, o su juo ir visa Jeruzalė. Pasikvietęs tuos tris išminčius, Erodas pasiuntę juos į Betliejų viską išsiaiškinti ir jam pranešti, kad ir jis galėtų pasveikinti. Atvykę į Betliejų, jie pasveikino gimusį Jėzū ir įteikė jam dovaną – aukso, smilkalų ir miro. Sapne įspėti, jie negrižo pas Erodą, bet visai kitu keliu pasuko į namus. Tėvas tik papasakodavo šią istoriją ir Merkinės bažnyčioje pašventinta kreida ant visų durų užrašydedavo tris raides: K+M+B. Švęsdavome ir linksmin-davomės kaij eilini sekmadieni

Užgavénės mūsų kaime buvo švenčiamos labai kukliai, nes po jų prasideda labai griežtas pasninkas. Dingdavo pasilinksminimai, dainos, šokiai. Todėl Užgavénės buvo stengiamasi praleisti linksmai ir sočiai prisivalgyti. Svarbiausias valgis buvo blynai: miltiniai, bulviniai su obuoliais, uogienėmis, su trintomis kanapių sėklomis, buvo kepamas kugelis. Ši šventė neapsieidavo be būrimų, spėjimų. Per Užgavénės visus sutiktus žmones buvo stengiamasi aplaistytį švariu vandeniu.

Mūsų kaime persirengėlių būdavo mažai, dažniausiai tik viena pora. Kaukes pasidaryvdayo, kaičias išmanyvdayo.

Raitininkų kaimas Keršučio pelkės sausinimas 1934

Dažniausiai tai būdavo raganų, velnių ir giltinių kaukės. Kai kurie persirengdavo čigonais, žydais, elgetomis, razbaininkais (plėšikais), moterys persirengdavo vyrais, o vyrai – moterimis. Rengdavosi vaižduodami ožius, arklius, avinus, gerves. Persirengėliai eidavo per kaimus, daug kur jie būdavo pavaišinami blynais, gira. Pagaliau su paruošta čiučela susirenka prie sudėto iš anksto laužo, ten po įvairių pramogų čiučela būdavo sudeginama. Prie laužo susipešdavo Kanapinis su Lašininiu. Užgavėnių šventės būdavo ne kasmet. Reikėdavo gero organizatoriaus, šmaikštaus, linksimo ir išradingo šventės vadovo. Prisimenu tik vieną tokią šventę 1927 m.

Verbu sekmedienis prieidavo labai paprastai. Svarbiausia – kelios verbų rykštelės, kadugio šakelė, viena kita smilga ar išdžiovinta gėlelė. Merkinės bažnyčioje jos būdavo pašventinamos. Pargrižtant namo visus sutiktus mušą, sakydami: „Ne aš mušu, verba muša.“ Paskui ta pašventinta verba padedama prie Marijos statulėlės, paklausa kambaryje po sija ir dažnai ten būna keletą metų, saugo namus nuo gaisrų, ligų, blogų akių, burtų ir kitų nelaimių.

Velykos mūsų kaime būdavo linksmiausios šventės. Šeimininkas būtinai važiuodavo į ankstyvias mišias Merkinės bažnyčioje. Po pamaldų visi skubėdavo į namus, lenktyniaudavo: kas greičiau sugrįš – tam viskas geriau seksis. Bažnyčioje būdavo pašventinami margučiai ir kiti maisto produktais, jais pirmiausia vaišindavosi šeimos nariai.

Kol tėvas būdavo bažnyčioje (važiuodavo visai naktį), mes, vaikai, ryte šluodavome kiemą. Vieni šluoja, o aš su apverstu grėbliu sušluotas šiukšles stumiu toliau link tvarto. Mama nuo pat ankstyvo ryto kepa pyragus ir mus, visus šlavėjus, pavaišina karštais, ką tik iš krosnies išimtais pyragais.

Prie Merkinės bažnyčios šventoriaus vartų visuomet sédėdavo kelios eilės ubagų. Kiekviena šeima apdalydavo juos maisto produktais, prašydamas pasimelstį už mirusiuosius.

Jaunimas, pagyvenę vyrai ir vaikai rinkdavomės pas mūsų kaimyną Povilą Mizarą (1948 m. vasario 8 d. įtarus bendradarbiavimu su tarybine valdžia buvo išžudyta visa Mizarų šeima: P. Mizaras (51 m.), jo žmona Marija (46 m.), dukra Genutė (17 m.) ir sūnus Kęstutis (10 m.).

Velykų šventėms mūsų giminaitis pusbernis Zigmantas Jankevičius pastatydavo dideles aukštas sūpynes. Antrą Velykų dieną, norėdami pasipuikuoti prieš susirinkusį jau-nimą, su draugu tiek išisupo, kad viena atrama nulūžo. Nu-krito abudu pramušgalviai, bet, ačiū Dievui, tik prisitrenkė, smarkiai nenukentėjo.

Šeštadienį prieš Velykas visi eina į pirtį: vyrai anksčiau, po ju moterys. Keisdavo apatinius drabužius.

Pas P. Mizarą švēsdavome tris dienas. Buvo tokiai, kurie po kiaušinių rideinimų ar muštynių parsinešdavo jų pilnas kišenes. Aš paimdavau iš namų vieną stiprą kiaušinį ir keletą nestiprių. Tuos nestiprius dar nepastebimai įmušdavau. Pradžioje einu muštynių su tuo stipriuoju, paskui kiti siūlydavo pasikeisti kiaušiniais ir tada eiti muštynių. Iš pradžių prieštarauju, paskui po truputį imu nusileisti ir pagaliau apsikeiciu, prieš tai iš kišenės išémės tokios pačios spalvos kiaušini, bet labai nestipri.

Didžiausią išpūdį vaikams sukeldavo naktiniai lalauninkų giedojimai. Susirenka 4–5 vyrai, dažniausiai dar vienas

būdavo ir su armonika ar smuiku, ir eina per kaimą. Paprastai tai būdavo to paties kaimo vyrai, kurie žinodavo, kur miega namų šeimininkai. Pabelsdavo į langą, prisikeldavo šeimininką ir prašydavo leidimo pasveikinti vai-kučius ir visus namo gyventojus. Gavę leidi-mą, pirmiausia sugiedodavo „Linksma diena mums prašvito...“, o paskui kitas. Giesmes palydėdavo armonikos ar smuiko garsais.

Dar ir dabar mano atminyje liko tų lalauninkų giesmės. Prabudę, dar ne visai išsiblaičiavę, girdime kieme už lango dangiškas lalauninkų giesmes. Galvoji, kur esi: danguje ar rojuje? Taip lalauninkai eidavo per kaimo kiemus, kol prisirinkdavo krepšius visokiu dovanų. Šeimininkas paprastai per langą padaudavo pyrago, giros ar alaus, kiaušinių, sūrių. Kartais kai kurie šeimininkai lalauninkus pasikviesdavo į vidų ir prie stalo juos pavaišindavo. Gaila, kad ši tradicija apie 1930 m. išnyko.

Neturtingesnių šeimų vaikai jau nuo pat ryto su maišeliais ant kaklo bėgo pas kaimynus. Ieję pasisveikina ir susėda ant suolo. Viskas aišku – atėjo dovanelių. Tuoj mama gausiai apdalija juos kiaušiniais, kartais ir pyrago riekėmis, ir tie strimgalviais lekia pas kitus kaimynus. Taip apibėga keturias penkias sodybas, susirenka pilną krepšį dovanų. Tai dažniausiai būdavo Vinco Lapinsko (Juro sūnaus) trys keturi vaikučiai, kurie per kiek vienas Velykas neužmiršdavo aplankytį kaimynų.

Per Velykas kaimo šmaikštuoliai kartais visokiu išdaigų iškėrėdavo. Antai Velykų naktį kaimynui Juozui Pakalkai išardė kieme stovėjusį vežimą, jo detales sunesę ant kluono stogo ir sukabino. Teko kviečtis į pagalbą kaimyną, tą vežimą išardyti, jo dalis nuleisti ant žemės ir vėl sumontuoti. Nukentėjо kluono stogas – teko remontuoti.

Prieš Sekmines berželių šakelėmis papuošdavo trobos vidų: jų prikaišiodavom po sijomis, apkaišydyvom Marijos statulėlę ir mažą medinę koplytėlę (prie jos vykdavo gegužinės pamaldo). Prie lauko durų iš abiejų pusių įkasdavome į žemę jaunus berželius. Berželių šakelėm papuošdavome ir šventini stala.

Mes, piemenėliai, per Sekmines laukuose apipindavome karvių ragus berželių šakučių vainikais, vienai iš jų po kaklu pakabindavome varinį skambaliuką. Gindami gyvulius paimdavome keptuvę, mama duodavo 10 kiaušinių, lašinių bryzelį. Ganydami pasidarydavome iš akmenų plytelę ir kepdavome kiaušinienę su lašinukais. Kartais atgindavo gyvulius ir kaimynų piemenėliai. Tai būdavo linksmiausia piemenelių šventė. Lauke pačių išsikepta kiaušinienė mums būdavo didžiausias skanumynas.

Po Sekminiu, atsilygindami mamai, pririšdavome beržinių šluotų, vantų, skujinių (speciali šluotelė iš pušies šakelių duonkepiui prieš kepat duoną išvalyti). Ganydami dainuodavome dainas ne tik mes, bet ir gretimų kaimų pie menėliai. Pamiškėse dažnai girdėdavosi piemenėlių dainos. Per Sekmines berželių šakelėmis papuošdavome ir sūpynes. Net ir mergaitės pasipuošdavo berželių šakelių vainikėliais.

Raitininkų kaime Joninės retai buvo organizuojamos. Kaime tebuvo du Jonai. Paprastai prie Apsingės ežero Dau-bėje būdavo daroma gegužinė, kur susirinkdavo gretimų kaimų jaunimas. Sukraudavo didelį laužą, jį uždegdavo, šokdavo, žaisdavo įvairius žaidimus, burdavo, šokinėdavo per laužą, iš Apsingės ežero ištekaniame upelyje leisdavo vainikelius.

Vardinių ir metinių jubilieju nėkas nešvęsdavo. Jie praeidavo nepastebimai. Mes, vaikai, ne tik tėvų, bet ir savo tikslios gimimo datos nežinodavome.

Vėlines švėsdavome paprastai. Eidavome į kapines ir tvarkydavome kapus, papuošdavome juos gėlėmis. Tvarkydavome ne tik savo, bet ir visai svetimų žmonių, kurių savu ar giminiių neliko, kapus. Pasimelsdavome ne tik už savus, bet ir už visus ten palaidotus, net ir už tuos, kurie kilę iš mūsų kaimo, bet palaidoti kituose kaimuose arba užsienyje. Tėvas pasakojo, kad jeigu už kurią nors vėlę niekas nepasimels, tai jos kartais gali atkeršti. Vėlinių naktį visos vėlės yra išeidžiamos iš skaityklos, jos lanko buvusius namus, artimuosius. Į kapines, bažnyčias, namus, kuriuose gyveno, jos ateina atsiimti maldą. Jeigu gyviejie už jas nepasimeldžia, jos būna labai nelaimingos, neranda sau vietas, tampa piktos ir gyviesiems gali skaudžiai atkeršti. Meldžiamės kapinėse ir už savižudžius. Raitininku kapinėse tokie palai-

doti trys: mergina nusižudė suvedžiota kavalieriaus, jaunuolis – dėl nelaimingos meilės, o vienas vyrukas pabėgo iš Lietuvos kariuomenės, atėjo į kampus ir nusišovė.

Labiausiai mes, vaikai, laukdavome Kalėdų švenčių. Per adventą ne tik pasninkaudavome, bet ir giedodavome Kalėdų bei advento giesmes. Per Kūčias kūrendavome pirtį. Pirmiausia maudytis eidavo vyrai – dar su dienos šviesa. Mano mama gimdė 14 kartų, kas antri metai, o kartais ir dažniau gimdavo naujas šeimos narys. Ne tik batą, bet ir klumpaičių visiems neužtekdavo. Tėvas patiesdavo ant žemės namuose austą paškinę paklodę, susodindavo ant jos 3, o kartais ir 4 pačius mažiausius vaikus, užsimedesdavo ant pečių ir nešdavo į pirtį (apie 200 metrų). Žiema, vakaras, pro paškinę paklodę matau žvaigždes danguje ir mėnuļi. Atnešę į pirtį išverčia prieangyje ant spalių, o iš ten tiesiai į prikūrentą pirtį. Visus apatinius marškinius dezinfekcijai iškabindavome ant prikaltų prie sijų karčių. Pirmas vandens užpylimas ant karštų įkaitintų akmenų būdavo skirtas parazitams sunaikinti. Karštis toks, kad išstovėti neįmanoma. Lisdavome po suolais ir ieškodavome plyšelio, kur pro ne visai sandarią pamūrę praeidavo šaltas oras. Po pirties tėvas vėl susisodindavo mus ant paklodės ir parnešdavo namo. Po vyru maudytis eidavo moterys.

Kūčių dieną išvalydavome, išplaudavome visus gryčios kampus, nes tą dieną ne tik žmonės, bet ir troba turi būti švari. Kūčių dieną buvo stengiamasi, kad sužiuotų visi šeimos nariai, nors ir toli gyventų. Ištekėjusios dukros visuomet atžiuodavo kūčioti pas tėvus.

Visi labai laukdavome Kūčių vakaro, nes pasninkas per adventą labai īkyrėdavo. Kūčių dieną dauguma šeimos narių iš viso nieko nevalgydavo arba tik rytė kiek užkāsdavo. Moteris iš pat ryto užgula daugybė darbų – jos ruošia ir kepa pyragus, terlyčioje (plačiame moliniame puode) su kočeliu trina aguonas ir gamina aguonų pieną. Kitame puode trina kanapių sėklas. Iš sutarikuotų ir išspaustų bulvių daro šaltanosis. Tai pailgi tarkuotų bulvių kepaliukai, kurių viduje pridėta daug sutrintų kanapių sėklų košės. Juos kepdomo krosnyje. Verda kisielių, dažniausiai iš spanguolių, kurių prisirinkdavome Keršučio pelkėse.

Kūčioms pas Merkinės žydelius pirkdavome silkių. Iš jų mama paruošdavo du tris patiekalus. Jokios Kūčios nepraeidavo be silkių, tai buvo būtinės Kūčių valgis. Virdavo žirnių, pupelių ir lešių košes ir visas pabarstydamo smulkia druska. Pirmają Kalėdų dieną susirinkę visi kalbėdavo, kiek pas juos per Kūčias buvo valgių. Daugiausia būdavo dyviliai. Pas mano tėvus tebūdavo šeši, daugiausia aštuoni. Kuo daugiau patiekalų, tuo geresnė, išmintingesnė šeimininkė, garsėjanti visame kaime.

Tėvas atnešdavo šieno ir plonu sluoksniu paskleisdavo ant stalo. Uždengdavo jį balta staltiese. Po Kūčių visą maištą palieka ant stalo dūsioms, kurios naktį aplanko buvusių namus. Rytą šieną nuima, nuneša į tvartą ir visiems gyvuliams padalija po žiupsnelį, kad jie nesirgtų, karvės duotų aug pieno, avys atsivedstų po du jauniklius.

Tą vakarą daug kas užsiimdamo burtais. Traukdavo iš po staltiesės šiaudelį. Kuo jis ilgesnis, tuo ilgiau traukiantysis gyvens. Merginos imdavo sauja šližikų, žirnių, pupų ar lešių ir skaičiuodavo: jei susidarydo lyginiai skaičiai, tai ateinančiais metais ištekės. Arba atsinešdavo iš malkinės glėbių malkų ir skaičiuodavo. Išėjė į kiemą apkabindavo rankomis tvoros štakietų plotą ir skaičiuodavo. Išėjusios į kiemą mergos klausydavosi, iš kurios pusės šunys loja – iš ten atvyks piršliai. Eidami miegoti didelėje lėkštėje prilipdydavome mažą žvakutę ir ją uždegdavome, kad vėlės geriau matytų, kur koks maistas padėtas.

Pirmaji Kalėdų diena – labai didelė šventė ir nieko dirbtii negalima. Šeimininkas iš vakaro kluone atskiromis dalimis gyvuliams paruošia pašaro rytdienai. Pirmają Kalėdų dieną tėvas visada važiuodavo į Merkinės bažnyčią – į ankstyviasias mišias. Grįždamas namo visuomet parveždavo „zuikio pyrago“. Papasakodavo dar pasakėlė: „Važiuoju, – sako tėvas, – ogi žiūri – mūsų pamirkėje zuikelis laželį kūrena ir geriems vaikeliams pyragelius kepa...“ Pagal tėvo ūpą, iškalbą, sugerbėjimus ta pasakėlė gali būti ir ilgoka... Kitą kartą zuikelui kepti padeda ir zuikienė, dar kitą kartą ir jo vaikučiai zuikiai: vienas malkas renka, kitas laužą kūrena, trečias vis ragauja, ar jau iškėpė, ir t. t.

Po trijų karalių šventės prasidėdavo kalėdojimas, kunigas su vargonininku ar zakristijonu apvažiuodavo parapijie-

čius. Laukdami kunigėlio sutvarkydavom butą, gražiai apsirengdavome. Mūsų šeima buvo didelė, pamatę, kad kungieliui kieme, išsirikiuodavome nuo mažiausio iki didžiausio. Kunigas jėjės užgiedodavo lotyniškai ir su krapylu pašventindavo kambarį ir visus laukiančiuosius. Kartą per tokį kalėdojimą kunigas priėjo prie manės (man buvo 4 metai) ir paklausė: „Ar tu mane pažisti?“ Atsakiau: „Kap aš tavy nepažišiu, matiav tave Merkinės bažnyčioje, kur tu buvai inlinės tokian ceberkan (sakyklon; ceberkas – medinių lentelių kubilas) ir barei tėvus, kad jie bartų savo vaikus.“ Mama pradėjo mane tildyti, bet kunigas (K. Ribikauskas) leido man toliau kalbėti. Dar paklausė, ar aš moku persižegnoti. Kada persižegnojau, gavau du saldainius. Man tai buvo didelė dovana, nes saldainius mes, vaikai, retai matydamo.

Raitininkų kaimo pradžios mokykla. Mokytojas Gasparas Velička veda kūno kultūros pamoką. 1931.
Nuotraukos iš Vlado Ulčinsko asmeninio archyvo

Tėvas kunigui kalėdojant jau iš anksto būdavo paruošęs pusmaiš rugių ar avižų, o mama sūrį, dešrų, kelias linų saujas, kartais ir baltos drobės gabala. Viską sukraudavo į kūnigo roges. Atvykės į mūsų kaimą kalėdoti, kunigas su vežėju ir vargonininku būdavo pavaišinamas pas Nikodemą Barysą.

Tėvai pasakojo, kad jų laikais vestuvės su visomis apeigomis trukdavo savaitę. Išliko atmintyje toks pasakojimas. Jau keletą dienų trunka vestuvės. Karvės tvartuose baubia nemelžtos, kaip reikiant nepašertos. Karvės blaiaudamos klausia: „Kada baigsis veseiliai?“ Ožys, kieme ēsdamas šieną iš vestuvininkų vežimo, atsako: „Nuo sekmadienio iki sekmadienio.“ Kiek aš atsimenu, vestuvės trukdavo dvi dienas. Pirmają dieną jos vykdavo pas jaunostis tėvus, o antrąją – pas jaunojo. Pasoga jau nebuvu labai svarbi, kiek duodavo, tiek užtekdavo. Tik tėvai būdavo nepatenkinti, jei turtingų tėvų dukra išteka už neturtingo, dar didesnis nepastenkinimas – jei už samdinio ar kitataučio.

Jaunikis pirmiausia turėdavo susirasti gerą, iškalbų ir apskukrų piršlį. Nuo jo daug kas priklausydavo. Anksčiau labai svarbu buvo gauti turtingą žmoną su geru kraiciu, meilė buvo ne pati svarbiausia. Jaunikis su piršliu apvažiuodavo daug nuotakų, kol susirasdavo tinkama.

Mano tėvas, jo tėvams mirus, turėjo 18 metų, ir jam labai skubiai reikėjo šeimininkės. Susirado gerą svotą, pasiskinkė važelį, ir prieš išvažiuojant iš kiemo svotas paklausė: „Tai kur važiuosime pirmiausia, o kur paskiausia?“ Tėvas jam aiškino, kad pirmiausia reiktu važiuoti pas Karoliną į Navasodų kaimą. Paskui pas Anastaziją Veismūnų kaimą. Jei ten neišeis, tai tada pas Agniešką Kampų kaimą. Jeigu ir ten nesusitaria, tai tada pas Valeriją Barysaitę Davainiškių kaimą. Svetas nutarė – važiuojam pas tą paskutinę ir garantuoju, kad susitarsime. Nuvažiavo į Davainiškių kaimą. Barysų namai buvo pastatyti beveik ant didelio Ilgu ežero kranto – labai gražioje ir jaukioje vietoje. Mano mama tada buvo 18 metų. Vėliau jos tėvai atvyko į Raitininkų kaimą, apžiūrėjo tévo trobesius ir ūkį. Viskas buvo sutarta. Vestuvės buvo kuklios, dalyvavo tik broliai ir seserys. Taip Valerija Barysaitė tapo Lapinskiene. Mano mama susilaukė 7 dukrų ir 7 sūnū. Užaugo 5 dukterys ir 4 sūnū. Mano sesorių vestuvės irgi buvo labai kuklios, tetrukodavo vieną dieną.

Kartą Merkinėje mano mama susitiko Raitininkų kaimo gyventoją Kukauskių, ši ėmė priekaištanti mamai, kad savo dukrom nekelia tikrų didelių vestuviu: „Jau kaip aš ženysisi savo dukteri, tai iškelsiu tokias vestuvės, kad visa apylinkė skambės.“ „Tu turi tik vieną dukterį, tai ir tokias vestuvės gali iškelti, o aš turia jų penkias, todėl ir mūsų vestuvės tokios kuklios“, – atsakė jai mama.

Kukauskių tikrai iškėlė dideles triukšmingas vestuves: sukvietė visą savo ir vyro giminę, daug pažystamų. Su-

ririnko į vestuves ne tik Raitininkų, bet ir gretimų Ilgininkų ir Navasodų kaimų jaunimas. Taip išsilinksmino, kad Ilgininkų kaimo jaunimas nutarė suvesti sąskaitas su Raitininkų kaimo jaunimu. Ilgininkiečiai apsupo namą su vestuvėninkais, Raitininkų kaimo jaunimas sulindo į trobą ir prasidėjo mūsis. Iš lauko pro langus lėkė akmenys, pagalai, tvarų štakietai, o iš vidaus jaunuoliai ardė krosnį ir pro langus svaidė plitas į kiemą. Sudaužė žibalinę lempą, tapo tamsu. Dalis vestuvininkų, atsidare rūsio angą (jis buvo troboje), sulindo vidun, tačiau užmiršo uždaryti angą. Tamsoje bėgdami nuo svaidomų akmenų kai kurie nėrė kas galva, kas kojomis tiesiai į rūsi. Neliko ne tik langų stiklų, bet ir langų

rému, durų, tvarų. Vėliau du mėnesius policija tardė kaltininkus. Daug kas ir iš vienos, ir iš kitos pusės gavo po 10–15 parų daboklēs. Sunkiai sužestu nebuvó, bet netrūko žmonių su sulaužytais šonkauliais, rankomis, kojomis. Po kurio laiko mano mama, susitikusi tą pačią Kukauskių, pasakė: „Tikrai tu iškéle tokią vestuvęs, kurios nuskambėjo ne tik Raitininkų kaimo, apylinkėje, bet ir viso Alytaus apskritijoje.“

Per mano sesutės Valės vestuves Merkinės bažnyčioje užgeso jos žvakė. Visi tai laikė blogu ženklu. Ir tikrai – per pirmą gimdymą ji mirė. Liko gyvas jos sūnėlis Rimutis. Tada antroji sesuo ištekėjo už likusius su vaiku našlio ir kaip savo augino sesers sūnėlį.

Tėvų rengtos krikštynos būdavo kuklios, jie turėjo 14 vaikų. Tada ir nėščios moterys iki pat gimdymo dirbdavo visus ūkio ir namų darbus, nes nebuvó kas jas pavaduoja. Būdavo atvejų, kad pagimdydavo lauke, darbo metu. Raitininkų kaimme buvo kelios „akušerės“, kurias prieš gimdymą kviesdavosi moterys. Tai buvo Lekavičienė, Zesiulevičienė, Videikišienė. Dažnai kūdikį priimdamo pats moters vyras. Jeigu naujagiminis gimdavo labai silpnas, tai priėmėja ar priėmėjas vaikutį pakrikštydavo. Mano mama po paskutinio gimdymo su nepašalinta placenta (buvo priaugusi prie gimdos dugno – placenta acreta) namie prabuvó dvi paras. Nuvežus į Alytaus ligoninę tik per stebuklą liko gyva, bet po sėdynės raumenimis susidarė didžiulis abscessas. Teko perpjauti visus tris sėdynės raumenis. Du mėnesius tažaizda namie gijo.

Raitininkų kaimo nėščioms moterims daug kas buvo draudžiama. Negalėjo nieko svetimo paimti, nes gimės vaišas bus vagis. Turėjo saugotis stresinių situacijų, nemaloninių reginių, kruvinų muštinyų, kankinimų, nežiūrėti į apsigimelius, invalidus, girtuoklius, saugotis didelio išgaščio. Pamačiusi gaisrą negalėdavo paliesti veido – gims vaikas su raudona dėme ant veido, negalėdavo čiupinėti pilvo. Mama laukdama manės gaisro metu dviem pirštais prisilietė prie pilvo, ir aš gimiavu su dviem nedideliais juodais apgaméliais kairėje pilvo pusėje. Tėvas, laukdamas manės gimstant, mamą vedžiojo po įvairias dirbtuvės, fabrikus, per tiltus. Norėjo, kad ji tuo domėtusi ir kad tai persiduotų laukiamam vaikui. Taip ir įvyko. Turėjau gabumą mokslui, baigia Alytaus gimnaziją, Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą, apsigyniau daktaro ir habilituoto daktaro disertacijas.

Kaimo „akušerės“ pasakydavo, kas gims – mergaitė ar berniukas, mokėdavo po gimdymo atstatyti deformuotą naujagimio galvutę. Jeigu kuri moteris gimdydavo, tai raitininkikiškai sakydavo – tos moters „pečius sugriuvo“. I tokias sodybas vengdavo eiti vyrai, moterys, jaunimas ir net vaka. Priėmėja atėjusiam tuoju nuimdamo kepurę ar skarelę, o paskui jie turėdavo tuos daiktus išsipirkti. Tai galiojo tol, kol vaiką pakrikštydavo.

Krikštynos Raitininkų kaimo būdavo labai paprastos, kuklios. Daug gimusių vaikų krikštydavo be jokių vaisių – būdavo tik kūmai, kartais dar ir priėmėja. Buvo atvejų, kai gerokai prisivaišinę kūmai, atvykę į bažnyčią, pamiršdavo naujagimio vardą. Tada pakrikštydavo tokiu vardu, kokį jie pasakydavo.

Gimiai 1920 m. balandžio 1 d., tada Merkinė laikinai buvo užimta lenkų kariuomenės, ir aš vienintelis iš mūsų gausios šeimos buvau pakrikštytas Nemunaičio bažnyčioje. Daug senovės papročių užsimiršo. Mūsų kaimo seneliai ir proseneliai jau Anapilyje – viską nusinešė su savimi.

VINCAS LAPINSKAS

Vakarų Pekinas

Korėjiečių „Apple“ Edipas. Nekerintys diafragmos kerai

2010 11 30

Ką tik parėjau iš teatro. Kvietinė režisierė korėjetė pastatė spektaklį pagal savo šalies mitą – *truputj* karaliaus Edipo istoriją, tik šiame rytiško mito variante ne motina sūnaus, bet tėvas dukros neatpažista.

Režisūra atseit labai moderni, vakarietiška – lėlių galvos kapojamos, žvejo dukra dėvi H&M rūbus, visi personažai tarsi nužengę iš ŠMC vakarėlio, fone rodomas rokeriškos, kompiuterinė žaidimų primenančios projekcijos. Pekino *Central Academy of Drama* aktoriai labai ekspresyvūs, pursloja tarsi „Žaldokynės“ svita. Kinijoje karaliauja Mao Dzedongo žmonos įteisintas vaidybos kanonas: kuo labiau rėki, kuo geriau moki keisti balsą, tuo didesnis esi profesionalas.

Siužetas gana komplikuotas, bet esmė tokia: imperatoriui gimsta vien dukros, o jis nori sūnaus, tad savo septintąją išmeta lauk. Kūdikį priglaudžia žvezai. Idukra, žinoma, išaugia labai graži ir dora mergaitė, kuri mėgsta dainuoti. Karalius vis varsta, vis nesusilaukia sūnaus (projekcijos rodo pulsuojančius vyriškosios lyties gemalus, nuogas suraižytas moteris ir kažkokius sliekus), jo dukros tarpusavy pešasi, kažkokie kalviai sunkiai dirba, kažkokios laidotuvės išyksta, vienas iš kalvių pamilsta žvejų išsaugintą imperatoriaitę, juodu susilaukia sūnaus, o šį pavagia karalius. Žvejo dukra, ištikta isterijos, ateina į rūmus atsiimti sūnaus, tačiau vaikas jos nenori matyti; visi personažai pradeda rietis, valdovas, apimtas pasiutimo, nužudo savo žmoną, užsmaugia berniuką (savo anūką) ir išprievertauja žvejo augintinę – savo dukrą. Kraujomaišos įkarštyje abu vienas kitą atpažista ir susiima už galvą. Dievų prakeiksmas kraujomaišos dalyvių čia nepaliečia, mat remiamasi kita logika. Finalinėje scenoje videoprojekcija rodo didmiesčio dangoraižius ir bankų pastatus, jauna laiminga šeima sėdi parke ir *fotkina* vienas kitą atlenkiamais „Apple“ mobilaisiais. Nieko sau pomirtinė Hado karalystė! Seulo dievai ne baudžia, o *mobiliauk* duoda? Pasirodo, režisierė tokiu būdu savo nuomonę išreikė, taip ji komentuoja istoriją (kaimynė Keit, korėjetės ir austro dukra, kai vakare susidūrė prie bendros kriaulkės, paaikiškino): esą reik šeimoje gražiai būti, kartu visiems eiti į parką savaitgaliais, nemėtyti savo vaikų (dukru) kur pakliuvio, nepalikinėti jokiems žvejams, tada ir kraujomaišos nebūs. Teisingai, aš irgi taip pat galvoju, bet užtenka visa tai vienu sakiniu pasakyti, kam dar visus metus repetuoti ir statyti apie tai spektaklį?

Rytais mokyklos kiemas toliau aidi nuo garsaus skiemėnavimo ir balsių tarimo. Jau nebegirdžiu, jau pripratau. Be to, ir dalyvių gretos praretėjusios, didžioji dalis šukautojų duodasi salėje, lauke likę tik šalčio ir smogo nebijantys. Ir čia ne jokie rytiniai aliarmai ar gyvieji žadintuvai, kaip anksčiau maniau, o diafragmos pratybos, parytinės tarimo pamokos. Išmokti pratinai gausiai ištraukiami į vaidinimus: kai spektaklyje ateina raudojimo, pavydo, pykčio arba išpažinties scenos laikas, jaunieji aktoriai puola demonstruoti, ką taip ilgus metus ankstyvais rytais veikė.

Ak, tie pasiutę, visai nekerintys diafragmos kerai!

Kakava ir filmai

2010 12 01

Pirmoji žiemos diena! Olandas ta proga man ir mokytojoms į celofaninius maišelius pripylė kakavos, o scenos meninė fakulteto dėstytojas į kambarį pritempė kinų, japonų ir korėjiečių filmų. Vyrutis rėžia sparną apie Pavliną, todėl norėdamas savo paslaugomis padaryti jai didesnį išpūdį ir man dantis bando užkalbėti. Man gerai: tegul neša tuos filmus. Jau antrą sąrašą ruošiu, kakava užsigerdama.

Jubiliejus

2010 12 02

Šiandien sueina lygiai trys mėnesiai, kai rankose nelaiku nei šaukštė, nei šakutės.

Marina Abramović *cupping*

2010 12 04 13:04

Ryte vos pašokusi iš lovos nuskubėjau į netoli ese įsikūrusi tradicinės kinų medicinos kabinetą. Bulgarė patarė išbandyti jų *cuppingą* – garsuji peršalimo ligų gydymo būda, giminišką mūsuose prie rusų plačiai praktikuotam tauriū statymui. Esą tas dar prieš Kristą daosistų vienuolių išrastas *cuppingas* ištraukia iš kūno šaltą orą, suaktyvina kraujų cirkuliaciją, atidaro meridianus. Sumaniai išméginti, nes antra savaitę neatsikratau keistų simptomų. Olandas, beje, irgi. Abu susigavom kažkokią kinišką *zarazą*, kuriai labai patinka varginti europietišką organizmą – joks arbatų liurlinimas ir kosulų malšinantys sirupai nepadeda. Butą mat gerą liga susirado – europietišką.

Nuėjau visa apsimiegojusi, paprašiau *cuppingo*. Nuvedė į kambariuką su toršerais ir geltonomis užuolaidomis. Ant gretimo gulto gulėjo kinė, kuriai ant nugaro buvo prikrauta kažkokiu gydomų skudurų.

Buvau paguldyta į lovą su skyle, skirta veidui padėti. Guli taip, žiūri į grindis, o kinė kažką marmalioja ant nugaro. Išgirdusi, kad kosčiu, pasiūlė dar vieną procedūrą, pakuošmeniu – esą kainuoja tiek pat kiek taurės (apie 7 Lt). Neprieštaravau. Ta kiniška procedūra buvo nugaro paminckumas ir pagremžimas. Kai sustatė visas taures, net aiktelėjau – atrodė, kad širdis sustos, kad ištrauks iš manęs visus plaučius – toks slėgis buvo. Pakėlus galvą užmečiau akį į savo gulto kaimynę – mažutė gulėjo išvertusi pilvą, ant jo kinas-seselė kūreno laužą. Uždeda rankšluostį, apipila specialiu skysčiu ir uždega. Maniau, kad čia antroji tauriū dalis, todėl nesipriehinai, kai mane gydanti kinė ant manęs ēmė kelti gaisrą. Jausmas geras: jauti, kaip į tave jeina uginis. Tik nelabai malonu, kai tas skystis teksteli ant rankos ir ima liepsnoti riešai: nelabai vikrios daktarės būna. Taip padeginus nugara, man buvo liepta ruošti pilvą. Ėmiau priesintis, *stomach mēiwénti* (pilvas no problem) sakau jai, o ta liepia verstis. Na, galvoju, gal čia to *cuppingo* trečioji dalis. Be to, man viskas įdomu gi. Apsiverčiau – kinė kūrena laužą ant manęs, kalbina.

Po visų piromaninių procedūrų prie kasos mane pasitiko visai ne 14 Lt sąskaita. Suraukiau antakius. Supuolę azijiečių ēmė piršukais baksnoti į kainininką: po *cuppingo* ir tradicinio kiniško gramdymo man buvo, pasirodo, atliktas tibetietiškas ugninio drakono šokis, o tas pilvinis laužas tai yra dar kita procedūra – didžiojo lūto alsavimasis ar panašiai. Kadangi nuo tų liepsnų sukosi galva, neturėjau jėgų ginčytis, sumokėjau reikalaujamą triženkļę sumą (apie 50 Lt). Vis vien pinigus gaunu iš Kinijos Liaudies Respublikos, tai tegul keliauju jie liaudies žmonėms – visiokiomis se selėms. Ne aš, o jos už savo apgavystes degs pragare. O ten jau liepsnos intensyvesnės nei drakono šokis!

P. S. Grįžusi namo veidrodyje pasitirkinau nugara: nusėta milžiniškomis mėlynėmis, kurias prilietus eina žiežirbos. Mano nugara dabar – kažkas tarp Marinos Abramović ir religinių kankinių.

Bravo!

22:32

Luko Percevalio „Hamlete“ né kartelio nekostelėjau. Bravo ugniai! Bravo Percevaliu!

Pneumonija *in da hauz*

2010 12 09

Ką tik atsivėrė durys, olandas Haris (visai ne Halis, pasirodo; tris mėnesius buvau ne taip nuklausiusi vardą, mat pats vardo turėtojas turi tarimo defektą: *r problemēlēs*) atneše prišvietęs lapą. Atseit kad dyka nesėdėčiau, gramatikos užduotis daryčiau, nes per Kalėdas laukia egzaminai. Kartais to olando privengiu, nes jis pamišęs dėl mokslų, su manimi vien apie tai šneka, kažkodėl mano, kad aš irgi hieroglyphilė (todėl labai vertinu tas akimirkas, kai Haris nekalba apie pamokas, o pasakoja apie kartu su Peteriu Gree-

nawayumi statytą operą arba apie savo keistos giminės peri petijas). Aš dyka šias dienas būnu, nieko nedarau, kiniška pneumonija plaučiuose juokus krečia, egzaminuoja mano jėgas.

Kambario durys atsidarinėja dažnai, vis kas nors beldžia. Pavlina iš valgyklos parneša ryžių, kivių nuperka. Va kar dizaino mokytojas atitempė 6 kg bananų kekė ir apelsinų maišą, lyg aš būčiau ne žmogus, o motina beždžionė su penkiomis vaikaičių ir vaikų kartomis. Dalį išdalijau *barako* panelems, visiokiomis Vicky. Tegul geriau valgo, sedi tyliai pilna burna ir netriukšmauja, nesišlaisto girtos koridoriais.

Užvakar pamaniau, kad laikas aplankyt normalų gydytoją, nes per daug ilgai laikosi ta žema temperatūra. Nuėjau pas mokyklos *daifū*, skaitydamas laikraštį apie sporto naujienas šis atbula ranka pakišo kažkokio sirupo ir paracetamolio. Ką gi, geroji čekė ēmėsi veiksmų: nulékė į biblioteką, iškvietė ten prie knygų palinkusį dizainerį ir visi patraukė į ligoninę.

Ligoninėje vėl termometrai, registracija, sumaištis dėl mano vardo. Galiausiai gaunu inauguraciją į pacientų sąrašą įrašomą vardą – *Crainywte*. Gydytojo kabinetas vidury koridoriaus, visi vaikšto, viešai tikrinamos gerklės, klausomi plaučiai. Kartu su savo palyda keliau į krauso laboratoriją: pro užtamsintą langelį iškiši pirštą, o ten nematoma laborantė paima mèginį. Tada lauki keletą minučių, vėl eini pas gydytoją. Kraujas rodė neį, tad nusiuntė į rentgeną. Einam su svita, vaikštom radiologiniais koridoriais. Su Pavlina prunkščiam: *tai bent smagiai leidžiam popietę, ne blogiau už Šanchajų*. Mokytojas vis kartoja *relax*, nors pats nagus kramto, neša mano rankinę, visus tyrimų popierius, vis kliūva už laiptų, choleriškai maskatuoją rankomis.

Rentgenologas – toks bedantis susišaušęs gnomas – kvatojasi lyg durnaropiu užvalges, kalbina rusiškai. Į rentgeną lydi mokytojas, laiko megztinius, kol gnomas į mane, kartodamas *dobry den'*, leidžia radiacinis spindulius. Gavę nuotrauką nešam gydytojui, tas šaltu veidu diagnozuoja infekcinį *fēiyān*. Kas tas *fēiyān*, dizaineris nemoka išversti, Pavlina sako manantu, kad tai plaučių uždegimas, *pasitirkinsim žodyne grīžusios, gerai?* Daktaras beria kažką kiniškai, aš tik klapsiu blakstienomis, o man už nugaro stovintys Tinas su Pavliną vienas kitą pertraukdami verčia. Žodžiu, prirašė vaistą, po trijų dienų reikia vėl pasirodyti, tikrins, ar nebrogėja, o tada jau ligoninės lova laukia ar pan. Kažkas tokio, maždaug taip visi supratom. Visi linksmi grižom taksi namo, Tinas prisakė gulėti, nors ir niekam neliepus man tik tai ir norisi daryti.

Guliu paslika, Pavlina pasakoja, kaip per savo teatro fakulteto krikštynas padaugino vyno ir nugarmėjo kazį kur į stiklus, susipjaustė veidą, paskui visą kelią vėmė greitojoje, daktarai manė ją esant benamę, nors mergaitė iš profesorių šeimos kilusi. Aš jai tada pasakoju apie savo vaikystės nuotykius baro kamerose, keičiamės groteskiškais prisiminimais. Juodi juokeliai, tikrai jokia Rubi ar Vicky nesuprastų – jei ne ši karminė kambario draugė, viskas atrodytu kur kas niūriau. Pats Kafka su Švankmajeriu pasitarę mus vienam kambary apgyvendino.

Naktį guliu, vartausi, negaliu užmigtis, akyse stovi baltais apsirengusi Narmontaitė. Su ja nuolat susidurdavau grįžama autobusu Vilnius–Kaunas. Leidiesi, būdavo, Parodos kalnu, o ji, mat, reklaminiame stende išsirietusi sako: „Nors gimiau Žemaitijoje, myliu Kauną“ ar panašiai. Mano smegenys tai prisiminusios nerimsta ir skanduoja: „Nors esu netoli Tibeto, vis vien geriu antibiotikus, nors negeriu ir nerūkau, plaučių uždegimą gavau, advento laikotarpis pilnas paslapčių ir netikėtumų – pneumonija suteiks jaukumo jūsų namams.“ Atsikėlus užsidedu ant galvos bananų kekės kompresą ir smegenys tarsi Vicky nutyla.

VAIVA GRAINYTĖ

Redaktorė: Giedrė Kazlauskaitė (gkazlauskaitė@gmail.com).

Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.

Maketas: Zita Remeikienė.

Paveldas: Juozas Šorys.

Teatras, kinas: Jūratė Visockaitė.

Direktorius: Žydrūnas Drungilas.

Finansininkė: Danuta Churtasenko.

Savaitraštis išeina penktadieniais.

Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.

Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.

ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.

Indeksas 0109. Tiražas 1540 egz.

Redakcijos adresas: Mėsinų g. 4,

01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.

Elektroninis paštas: satenai@takas.lt.

www.satenai.lt; www.culture.lt/satenai.

Spausdino UAB Ukmergės spaustuvė.

Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.

„Šiaurės Atėnų“ remia:

Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondas (2 lankus).

Redakcijos ir autorų nuomonės nebūtinai sutampa.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ saskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

